

Slezská univerzita v Opavě

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

**Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik v Opavě**

ANGLICKÝ JAZYK 1

Distanční studijní opora

Roman Adamczyk

Opava 2012

Projekt č. CZ.1.07/2.2.00/15.0178
Inovace studijního programu ošetrovatelství na Slezské univerzitě v Opavě

- Obor:** Jazykověda, ošetřovatelství.
- Klíčová slova:** anglický jazyk, terminologie, roviny jazyka, komunikace, medicína, ošetřovatelství
- Anotace:** Studijní opora Anglický jazyk 1 je určena posluchačům ošetřovatelských a dalších zdravotnických oborů v prezenční, kombinované a distanční formě studia. Seznamuje čtenáře s obecnými fakty o anglickém jazyce, se součástmi jazyka a jejich fungováním a s vybranými aspekty obecné a zdravotnické angličtiny se zaměřením na medicínsko-ošetřovatelskou terminologii. Poznatky opory 1 budou rozvíjeny v dalších dílech této série (2, 3, 4) tak, aby čtenář/ka mohl/a získat základní vhled do anglického jazyka jako takového a zejména do porozumění odborných textů v oboru, případně produkce textů vlastních.

© Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik v Opavě

Autor: **Mgr. Bc. Roman Adamczyk**

Lektoři:

ISBN

OBSAH

1 ANGLICKÝ JAZYK V OBECNÝCH SOUVISLOSTECH.....	7
1.1 Charakteristika anglického jazyka.....	7
1.1.1 Anglický jazyk ve světě.....	7
1.1.2 Anglický jazyk z lingvistického hlediska.....	9
1.1.3 Slovníkové zdroje pro anglický jazyk. Učebnice zdravotnické angličtiny.....	10
1.1.4 Historický vývoj anglického jazyka.....	18
1.1.5 Varianty anglického jazyka.....	20
1.2 Odborný anglický jazyk a jeho specifika.....	23
1.3 Etymologie zdravotnických termínů.....	27
2 VRSTVY ANGLICKÉHO JAZYKA.....	37
2.1 Vrstvy jazyka a popis jazyka.....	37
2.2 Výslovnost.....	39
2.3 Grafická stránka jazyka.....	45
2.4 Tvoření slov a nových pojmenování – slovtvorba.....	46
2.4.1 Motivace.....	46
2.4.2 Přejímání	46
2.4.3 Skládání	47
2.4.4 Zdvojování	47
2.4.5 Křížení.....	48
2.4.6 Zpětné tvoření.....	48
2.4.7 Konverze.....	48
2.4.8 Změny významu.....	49
2.4.9 Krácení.....	50
2.4.10 Odvozování.....	54
2.4.11 Novotvoření.....	57
2.4.12 Tvoření víceslovných pojmenování.....	57
2.4.13 Onomatopoeia (zvukomalba).....	58
2.4.14 Další změny ve slovní zásobě.....	58
2.4.15 Vznik eponym.....	59
2.5 Tvarosloví (morfologie).....	62
2.6 Slovní zásoba. Význam slov.....	64
2.7 Frazeologie.....	67
2.8 Větná skladba – syntax.....	68
2.9 Textová a hypertextová vrstva.....	69

ÚVODEM

Studijní opora je určena frekventantům prezenčního a kombinovaného studia oboru Ošetrovatelství, popřípadě dalších zdravotnických oborů. Jejím cílem je podat přehled poznatků o anglickém jazyce v jeho obecné i terminologické rovině a přispět k rozvoji dovedností v užívání tohoto jazyka se zaměřením na porozumění odborných textů, komunikaci s pacienty a zdravotníky, i produkci vlastních textů – ať už jde o dokumentaci, formulaci dotazů, psaní příspěvků na konferenci a článků, nebo jiné oblasti uplatnění společné jazykové platformy zdravotníků v mezinárodním měřítku, kde rychlá a přesná výměna informací napomáhá zavedení nejnovějších léčebných a ošetrovatelských metod ve prospěch klientů, kteří je potřebují.

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY

Kapitola 1 seznamuje čtenáře s obecnými charakteristikami anglického jazyka, jeho rozšířením ve světě a geografickými variantami, krátce nastiňuje vývoj od 6. století n.l., seznamuje s pojmem 'terminologie' a 'etymologie', podává přehled běžných anglických slov přejatých do české zdravotnické terminologie a nabízí bibliografii významnějších slovníků a učebnic obecné i oborové (medicínsko-ošetrovatelské) angličtiny. Kapitola je doplněna frekvenčními seznamy, které naznačují, jaké výrazy jsou pro praktické užívání jazyka nejpotřebnější.

Kapitola 2 charakterizuje jednotlivé vrstvy anglického jazyka, počínaje fonetickou (hláskovou), přes grafickou, tvaroslovnou, slovotvornou, lexikální, frazeologickou, včetně skladěbnou až po textovou a hypertextovou. Podrobněji se věnuje výslovnosti, různým způsobům tvoření nových pojmenování a vzniku eponym (názvů odvozených od osobních a místních jmen spjatých s původem předmětu) a zkratk, stejně jako přejímání anglických výrazů (anglicizmů).

1 ANGLICKÝ JAZYK V OBECNÝCH SOUVISLOSTECH

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Kapitola 1 seznamuje čtenáře s obecnými charakteristikami anglického jazyka, jeho rozšířením ve světě a geografickými variantami, krátce nastiňuje vývoj od 6. století n.l., seznamuje s pojmem 'terminologie' a 'etymologie', podává přehled běžných anglických slov přejatých do české zdravotnické terminologie a nabízí bibliografii významnějších slovníků a učebnic obecné i oborové (medicínsko - ošetrovatelské) angličtiny. Kapitola je doplněna frekvenčními seznamy, které naznačují, jaké výrazy jsou pro praktické užívání jazyka nejpotřebnější.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování této kapitoly budete umět:

- podat základní charakteristiku anglického jazyka, včetně jeho variant, etymologie a historie
- jmenovat alespoň 10 obecných a oborových anglických slovníků a 3 učebnice zdravotnické angličtiny
- shrnout základní rysy odborného jazyka a terminologie
- porozumět běžným přejatým termínům (anglicizmům) v českých textech

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

anglický jazyk, terminologie, etymologie, anglicizmus

1.1 Charakteristika anglického jazyka

1.1.1 Anglický jazyk ve světě

Anglický jazyk je v současné době **nejuniverzálnějším dorozumivacím prostředkem** vědeckého světa, včetně medicíny. Většina celosvětově dostupných odborných časopisů a knih v tomto oboru je publikována anglicky a stávají se zdrojem nejaktuálnějších poznatků a postupů v různých zdravotnických specializacích. Důvodů, proč angličtina dosáhla této pozice je

několik - jde o kulturněhistorický vývoj, odvozenost značné části anglické slovní zásoby od klasických jazyků (latina, řečtina), pojmové bohatství anglosaské mluvy, i některé vnitřní vlastnosti jazyka. Z postavení angličtiny jako společného jazyka (lingua franca) na poli medicíny a příbuzných oborů vyplývá, že je smysluplné si osvojit její obecné i odborné základy. Uživatelům se pak otevírá přístup k nepřehlednému množství kontaktů a informací, které mohou vést ke zkvalitnění péče o nemocné i o zdravou populaci.

Angličtina je **úředním jazykem** řady zemí na několika kontinentech. Povědomí o tomto geografickém rozšíření nám pomáhá pochopit, jaké komunikační a odborné možnosti znalost anglického jazyka slovem i písmem otevírá.

země	úřední jazyky
Austrálie	angličtina
Dominika	angličtina
Etiopie	angličtina, amharština
Fidži	angličtina, fidžijština
Hong Kong	angličtina, kantonština
Indie	angličtina, hindština, bengálština aj.
Irsko	angličtina
Jamajka	angličtina
Jihoafrická republika	angličtina, afrikánština, zulština, xhosa aj.
Kanada	angličtina, francouzština
Mauritius	angličtina
Nigérie	angličtina, ibo, jorubština, hausa aj.
Nový Zéland	angličtina, maorština
Porto Rico	angličtina, španělština

Spojené státy	angličtina
Tanzanie	angličtina, svahilština
Velká Británie	angličtina

TABULKA 1 – Příklady zemí, kde je úředním jazykem angličtina

Odhaduje se, že angličtina je rodným či prvním jazykem přibližně **380 až 500 milionů lidí**, celkový počet mluvčích, včetně těch, kdo ji ovládají jako druhý jazyk, dosahuje 1-1,5 miliardy. Tyto odhady jsou pochopitelně značně závislé na tom, jak definujeme rodný jazyk (rodilí mluvčí) a znalost angličtiny.

Vedle geografického rozšíření charakterizuje anglický jazyk též rozšíření **sociální**. Je významným nástrojem komunikace pro řadu společenských skupin a oborů, například ve sféře výpočetní techniky, obchodu, diplomacie, sportu a v neposlední řadě medicíny. Dokladem vlivu angličtiny v různých oblastech je i množství slov, která z ní byla přejata do dalších jazyků. Do češtiny jsme například začlenili některé výrazy z oblasti sportu (gól, ofsajd, basketbal, floorbal, bowling, snowboard), počítačových technologií (harddisk, internet, skener, software, upgrade), ekonomie, finančnictví, managementu a marketingu (cash, outsourcing, samotná slova management a marketing jsou anglického původu), kultury a hudby (performer, rokenrol, bigbít), zálib a životního stylu (piercing, face lifting, styling), turizmu (all inclusive), dopravy (tramvaj, trolejbus) a další. Nejen odborný jazyk, ale i mluva dospívajících obsahuje řadu anglicizmů a hybridních (českoanglických výrazů), jako 'party', 'bestovní', 'těšing', 'in', 'hitovka', 'skejt'ák' atd.

1.1.2 Anglický jazyk z lingvistického hlediska

Anglický jazyk patří mezi jazyky **germánské**, konkrétně západogermánské, a to spolu s němčinou a nizozemštinou. To vysvětluje některé podobnosti těchto jazyků v oblasti slovní zásoby (Muther – mother, schlafen – sleep). Název jazyka ('angličtina') se odvozuje od kmene Anglů, kteří osídlili Britské ostrovy po římském období. Podle některých jazykovědců je etymologie (původ) tohoto vlastního jména spojena se slovem 'angle' = 'úhel', podle loženého tvaru poloostrova (v dnešním Německu), odkud Anglové na Britské ostrovy přišli.

Současná angličtina disponuje na rozdíl od češtiny jen velmi malou mírou ohýbání slov (srovnej: 1. pád *scalpel*, 2. pád *scalpelu*, 3. pád *scalpelu*, 4. pád *scalpel*, 5. pád *scalpele!*, 6. pád *scalpelu*, 7. pád *scalpelem*, naproti tomu anglické *scalpel* ve všech pádech). Další rozdíl mezi českým a anlickým jazykem je ten, že čeština je jazykem převážně syntetickým (tvoří

gramatické tvary koncovkami, preferuje), zatímco angličtina jazykem převážně analytickým (tvoří potřebné gramatické tvary častěji víceslovnými konstrukcemi, vyjadřuje významy ve větší míře pomocnými slovesy a pořadím slov ve větě).

Angličtina se liší na všech úrovních jazykového zkoumání – fonetické (disponuje navíc některými hláskami), slovtvorné a tvaroslovné (zná takové způsoby tvoření slov, které jsou češtině cizí, má minimální míru ohebnosti slov), lexikální (slovní zásoba angličtiny je početně bohatší, alespoň pokud lze soudit podle počtu hesel v největším slovníku Oxford English Dictionary – přibližně 650 000 hesel a tvarů oproti 250 000 v největším českém slovníku), skladebné (anglická větná stavba je zpravidla pevnější než česká a řídí se jinými principy).

Nápadným rysem anglického jazyka, který vede k přesvědčení, že je obtížné se tento jazyk učit, je výrazná odlišnost psané formy od výslovnosti. Tato odlišnost je dána hláskovým vývojem a fixací písařské (grafické) formy, ale není rozhodně jen rysem typickým pro angličtinu. V menší míře se výslovnost rozchází s písmem i v češtině, srovnej například 'město', které čteme jako [mňesto], i když žádné 'ň' se v psané podobě nevyskytuje.

V obecné angličtině se projevuje **tendence** k velkému počtu jednoslabičných slov, v obecném i odborném stylu se zase setkáme s výraznou tendencí k takzvané nominalizaci (vyjadřování pomocí jmenných vazeb – například *have breakfast* oproti českému *snídat*, *conduct research* oproti českému *zkoumat*). Anglický jazyk nahlíží některé skutečnosti odlišně – podstatná jména mají například vedle nám známých kategorií (pád, číslo, rod) také kategorii určenosti, repertoár slovesných časů je bohatší (6 časů, každý se 2 formami – prostou a průběhovou) a klade větší důraz na následnost dějů a jejich aktuálnost a trvání.

Anglický jazyk je velmi dynamický, je neustále obohacován novými výrazy (neologizmy, zkratkami, slovy a spojeními s posunutým významem), hojně používá ustálených vazeb a obrátů (idiomatickosti), má pohyblivý přízvuk (ve spisovné češtině je naproti tomu přízvuk stabilně na 1. slabice), výraznou intonaci a větnou melodii (což spolu s dalšími zvukovými vlastnostmi přispívá k poddajnosti tohoto jazyka jako prostředku písňových textů). Angličtina má dobře rozvinutý odborný styl, ve kterém je fixována řada pregnantních termínů, jejichž výklad lze najít v desítkách odborných slovníků různých specializací.

1.1.3 Slovníkové zdroje pro anglický jazyk. Učebnice zdravotnické angličtiny

Bohatství anglické slovní zásoby se odráží v široké škále slovníků obecného i oborového zaměření. **Slovníky** obecně dělíme na výkladové (jednojazyčné) a překladové (dvou- a vícejazyčné), dále na historické a současné (synchronní), výslovnostní, věcné, synonymické, retrogradní (řazené abecedně podle zakončení, nikoliv počátku slova), etymologické (vysvětluující původ slov), nářeční, slangové a řadu dalších typů. Speciální typ slovníků představují

thesaury, které v anglickém prostředí odpovídají zhruba našim tematickým (věcně řazeným a uvádějícím synonyma – slova stejného významu). V české tradici se ovšem tezaurem rozumí slovníky zachycující slovní zásobu v celé její šíři, včetně historických výrazů. Další specifický typ slovníků představují slovníky obrazové a encyklopedické. Princip obrazového slovníku je využit v jiné části této učební opory k ilustraci zdravotnických pomůcek. Encyklopedické slovníky přinášejí podrobnější pojednání o jednotlivých heslech a zaměřují se na věcnou informaci spíše než jazykové jevy.

Přehled některých význačnějších anglických slovníků řazených podle těchto kategorií uvádějí následující řádky. Zvláštní důraz je kladen na slovníky oborové se zaměřením na ošetřovatelství, medicínu a příbuzné obory.

1. Anglicko-české a česko-anglické slovníky překladové se zdravotnickým zaměřením

Bentzen, Niels. *Lékařský slovník: česko-anglický, anglicko-český výkladový slovník pro lékaře v praxi*. 1. vyd. Praha: Dashöfer, 2003-2004. 368 s. ISBN 80-86229-78-5.

Kobylková, Anděla. *Anglicko-český lékařský slovník*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 1 sv. ISBN N/A.

Murray, Jonathan P. *Anglicko-český lékařský terminologický slovník*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 1995. 339 s. ISBN 80-85787-43-1.

Paroubková, Jarmila a kol. *Lékařský slovník anglicko-český, česko-anglický*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1991. 693 s. ISBN 80-201-0178-0.

Topilová, Věra. *Anglicko-český a česko-anglický lékařský slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 878 s. ISBN 80-7169-284-0.

Vedral, Jiří. *Anglicko-český lékařský slovník*. 1. vyd. Praha: JTP, 2008. 176 s. ISBN 978-80-7374-050-4.

2. Anglické výkladové slovníky se zdravotnickým zaměřením

Anderson, Dougals M., ed. *Mosby's medical, nursing, and allied health dictionary*. 6. vyd. St. Louis: Mosby Company, 2002. 2134 s. ISBN 0-7234-3225-2.

Babbush, Charles A., ed. et al. *Mosby's dental dictionary*. 2. vyd. St. Louis: Mosby, 2008. 805 s. ISBN 978-0-323-04963-4.

Dorland's illustrated medical dictionary. 32. vyd. Philadelphia, PA: Saunders/Elsevier, 2012. 2147 s. ISBN 978-1-4160-6257-8.

Martin, Elizabeth A., ed. *A dictionary of nursing*. 5. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2008. 589 s. Oxford paperback reference. ISBN 978-0-19-921177-7.

Mosby Elsevier. *Mosby's dictionary of medicine, nursing [and] health professions*. 7. vyd. Elsevier Mosby, 2006. 2263 s. ISBN 0-7234-3393-3.

Stedman, Thomas Lathrop. *Stedman's medical dictionary*. 28. vyd. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2006. 2169 s. ISBN 978-0-7817-3390-8.

Stedman's medical dictionary for the health professions and nursing. Illustrované 6 .vyd. Philadelphia: Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams & Wilkins, 2008. 589 p. ISBN 978-0-7817-7618-9.

Venes, Donald, ed. *Taber's cyclopedic medical dictionary*. 21. vyd. Philadelphia: Davis Company, 2009. 2846 s. ISBN 978-0-8036-1560-1.

Webster's new world medical dictionary [online]. 3. vyd., zcela přepracované a aktualizované. Hoboken, N.J.: Wiley Pub., 2008 [cit. 2012-03-31]. Dostupné z: <<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10296815>>.

Weller, Barbara F., ed. *Bailliere's nurses' dictionary*. 22. vyd. Londýn: Bailliere Tindall, 1997. 545 s. ISBN 0-7020-2022-2.

Dnes již jen historický význam má slovník:

Pearce, Evelyn C. *Medical and nursing dictionary and encyclopaedia*. 7. vyd. London: Faber, 1944. 723 s. ISBN N/A.

3. Výslovnostní slovníky

Henderson, I.F., Kenneth, John H., ed. a Henderson, W.D., ed. *A Dictionary of Scientific Terms. Pronunciation, Derivation, and Definition of Terms in Biology, Botany, Zoology, Anatomy, Cytology, Genetics, Embryology, Physiology*; Ed. John H. Kenneth. 5. vyd. New York: D. Van Nostrand, 1953. 506 s. ISBN N/A.

Upton, Clive. *The Oxford dictionary of pronunciation for current English*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2001. 1208 s. ISBN 0-19-863156-1.

Wells, John Christopher. *Longman pronunciation dictionary*. 3. vyd. Harlow: Pearson Education, 2008. 922 s. ISBN 978-1-4058-8118-0.

4. **Věcné a synonymické slovníky**

Edmonds, David. *The Oxford reverse dictionary*. New York : Oxford University Press, 2002. 403 s. ISBN 0192801139.

Glazier, Stephen. *Random House Webster's Word Menu*. New York: Ballantine Books, 1997. Revidované aktualizované vydání. 832 s. ISBN 978-0345414410.

McCutcheon, Marc. *Roget's super thesaurus*. 4. vyd. Cincinnati, Ohio: Writer's Digest Books, 2010. 681 s. ISBN 978-1-58297-999-1.

5. **Morfologické a retrogradní slovníky**

White, Wallace Fletcher. *Language of the health sciences: a lexical guide to word parts, word roots, and their meanings*. New York: Wiley, 1977. 193 s. Wiley medical publication. ISBN 0-471-02159-8.

Muthmann, Gustav. *Reverse English dictionary: based on phonological and morphological principles*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1999. 482 s. Topics in English linguistics; 29. ISBN 3-11-016362-4.

6. **Etymologické slovníky**

Haubrich, William S. *Medical meanings: a glossary of word origins*. 2. vyd. Philadelphia : American College of Physicians, 2003. 267 s. ISBN 1930513496.

Klein, Ernest. *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language*. 6. vyd. Amsterdam: Elsevier, 1986. 844 s. ISBN 0-444-40930-0.

7. **Slangové slovníky**

Segen, Joseph C. *Current med talk: a dictionary of medical terms, slang & jargon*. Stanford: Appleton & Lange, 1995. 984 s. ISBN 0-8385-1464-2.

8. **Zkratkové slovníky**

Adamczyk, Roman. *Slovník zdravotnických zkratk: (lékařských, ošetrovatelských a příbuzných)*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005. 158 s. ISBN 80-7254-680-5.

Heister, Rolf. *Dictionary of abbreviations in medical sciences: with a list of the most important medical and scientific journals and their traditional abbreviations*. 1. vyd. New York: Springer Verlag, 1989. 287 s. ISBN 0-387-50487-7.

Jablonski, Stanley, ed. *Dictionary of medical acronyms & abbreviations*. 5. vyd. Philadelphia: Elsevier, 2005. 523 s. ISBN 1-56053-632-2.

9. Obrazové slovníky

Bartolomucci Boyd, Linda R. *Dental instruments: a pocket guide*. 3. vyd. St. Louis: Saunders Elsevier, 2009. 688 s. ISBN 978-1-4160-4619-6.

Pheby, John, ed. *The Oxford-Duden pictorial English dictionary: science and medicine*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 1986. 213 s. ISBN 0-19-281981-X.

10. Všeobecné slovníky překladové

Fronek, Josef. *Velký anglicko-český, česko-anglický slovník = Comprehensive English-Czech, Czech-English dictionary*. 1. vyd. Voznice: Leda, 2007. 1523 s. ISBN 978-80-7335-114-4.

Hais, Karel a Hodek, Břetislav. *Velký anglicko-český slovník. I., A-M = English-Czech dictionary. I., A-M*. 3. přeprac. vyd., v nakl. LEDA dotisk 1. vyd. Voznice: Leda, 2003. 1504 s. ISBN 80-7335-022-X.

Hais, Karel a Hodek, Břetislav. *Velký anglicko-český slovník. II., N-Z = English-Czech dictionary. II., N-Z*. 3. přeprac. vyd., V nakl. Leda dotisk 1. vyd. Voznice: Leda, 2003. s. 1511-2918. ISBN 80-7335-022-X.

Poldauf, Ivan, Nicholas, Sinclair, ed. a Pynsent, Robert B., ed. *Velký česko-anglický slovník = Comprehensive Czech-English Dictionary*. 3. vyd. Čelákovice: WD Publications, 1997. 1188 s. ISBN 80-902180-3-2.

11. Všeobecné slovníky jednojazyčné

Mayor, Michael, ed. *Longman dictionary of contemporary English*. 5. vyd. Harlow: Pearson/Longman, 2009. 2081 s. ISBN 978-1-4082-1533-3.

The Oxford English Dictionary. 2. vyd. Ed. J.A. Simpson a E.S.C. Weiner. Oxford: Clarendon Press; Oxford, New York: Oxford University Press, 1989 (reprint, 1991). 20 sv. ISBN 9-7801-9861-186-8.

12. Frekvenční slovníky

Nováková, Věra. *Anglicko-český slovník základní slovní zásoby: frekvenční slovník*. 2. vyd. Praha: Bohemia, 1995. 311 s. ISBN 80-85803-14-3.

Mezi **nejčastější slova**, která byla statisticky zjištěna z velkých vzorků anglických textů patří:

SLOVO	SL.DRUH	POMĚRNÉ ZASTOUPENÍ
the	determinátor	61847
of	předložka	29391
and	spojka	26817
a	determinátor	21626
in	předložka	18214
to	infinít. částice	16284
it	zájmeno	10875
is	sloveso	9982
to	předložka	9343
was	sloveso	9236
I	zájmeno	8875
for	předložka	8412
that	spojka	7308
you	zájmeno	6954
he	zájmeno	6810
be*	sloveso	6644
with	předložka	6575
on	předložka	6475
by	předložka	5096
at	předložka	4790
have*	sloveso	4735
are	sloveso	4707
not	záp. částice	4626
this	ukaz. zájmeno	4623
's	genitiv	4599
but	spojka	4577
had	sloveso	4452
they	zájmeno	4332
his	zájmeno	4285
from	předložka	4134

TABULKA 2 – Nejfrekventovanější slova v anglických textech

Nejčastějšími slovy jsou tedy zájmena, členy, předložky a elementární slovesa. Mezi nejčastější podstatná jména v obecných psaných a konverzačních textech patří:

SLOVO	POMĚRNÉ ZASTOUPENÍ
time	1833
year	1639
people	1256
way	1108
man	1003
day	940
thing	776
child	710
Mr	673

TABULKA 3 – Nejfrekventovanější podstatná jména v anglických textech

K nejběžnějším slovesům patří:

SLOVO	POMĚRNÉ ZASTOUPENÍ
be	42277
have	13655
do	5594
will	3357
say	3344
would	2904
can	2672
get	2210
make	2165
go	2078
see	1920
know	1882
take	1797
could	1683
think	1520
come	1512
give	1284
look	1151
may	1135
should	1112
use	1071
find	990
want	945
tell	775
must	723
put	700
mean	677
become	675
leave	647
work	646
need	627
feel	624
seem	624
might	614
ask	610
show	598
try	552
call	535

TABULKA 4 – Nejfrekventovanější slovesa v anglických textech

(Podle Leech, Rayson, Wilson, 2001)

Znalost frekvencí slovních druhů a slov, která jsou v každém z nich ve slovní zásobě nejhojněji užívána nám pomáhá při učení se cizímu jazyku. Podle účelu, který sledujeme (konverzace v zahraničním pracovním týmu, psaní článků a příspěvků na konference, komunikace s pacientem), můžeme totiž vyhledat příslušný frekvenční slovník (pro psanou či mluvenou

angličtinu, pro různé obory) nebo korpus (obsáhlý soubor výtahů slovní zásoby z reálných textů se statistickým zpracováním) a postupovat při učení se slovíček od nejčastěji užívaných výrazů k těm méně běžným, tedy k těm, se kterými se méně pravděpodobně setkáme. Při této metodě však platí, že je třeba vzít v úvahu obor a specializaci, na který se osobně zaměřujeme a osvojit si i jeho terminologii s tím, že pro velmi specifické oblasti frekvenční slovníky ani neexistují a pomůže nám jedině praxe a zkušenost (sestra na sále se jistě mezi prvními naučí výrazy jako 'forceps'='klíšťky', 'lancet'='incizní kopíčko', 'suture'='šití' apod.)

13. On-line slovníky z oblasti medicíny, ošetrovatelství a příbuzných oborů

<http://dictionary.reference.com/medical/> (včetně zápisu výslovnosti)

<http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/> (včetně zápisu výslovnosti)

http://www.emedicinehealth.com/medical-dictionary-definitions/article_em.htm

<http://www.medterms.com/script/main/hp.asp>

<http://www.merriam-webster.com/medlineplus/> (včetně nahrávek výslovnosti)

<http://www.mondofacto.com/dictionary/>

Slovníky obsahují řadu cenných informací nejen věcné povahy (jako je definice termínu), ale i jazykové povahy (výslovnost, způsob tvoření množného čísla a jiných tvarů, počítatelnost atd.) Strukturu slovníkového hesla je možné znázornit na následujícím příkladu:

„**ophthalmology** (**ophth**) /ofˈθalmolˈəʒē/ [Gk, *ophthalmos*, eye + *logos*, science], the branch of medicine concerned with the study of the physiology, anatomy and pathology of the eye and the diagnosis and treatment of disorders of the eye. - **ophthalmologic**, **ophthalmological**, *adj.*“ (Anderson, 2002, s. 1335)

Využití vhodně volených slovníků má zásadní význam nejen pro pochopení odborného anglického textu, ale také pro rozvoj vlastní slovní zásoby, přípravu prezentací a celkovou jazykovou kompetenci uživatelů anglického jazyka ve sféře zdravotnictví. Kromě slovní zásoby však uživatel potřebuje znát některá gramatická pravidla, vlastnosti odborného textu jako celku, rysy odborného stylu a jeho zvyklosti, konverzační obraty a řadu dalších položek. Při osvojování zdravotnické terminologie mohou být proto užitečné různé zahraniční i domácí učebnice. Přehled dostupných **učebních textů** vydaných v ČR je uveden níže:

BAUMRUKOVÁ, I. *Medical English in Stomatology*. Praha: Maxdorf, 2010. 202 s. ISBN 978-80-7345-232-2.

BULDOV, S. V., MAXEROVÁ, M. *Angličtina pro zdravotní sestry*. Praha: Informatorium, 2003. 75 s. ISBN 80-7333-018-0.

CITA, S. *English for Nursing and Paramedical Professions. Part 1 – The Basic Course*. Praha: Karolinum, 2002. 205 s. ISBN 80-7184-941-3.

ČERMÁKOVÁ, I. *Talking Medicine: Czech for Medical Students*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 217 s. ISBN 80-86861-12-0.

GRUNDOVÁ, D. *Needs of Patients. Czech-English Phrasebook for Beginners*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-86-6.

HAVLÍČKOVÁ, I. *English for Pharmacy and Medical Bioanalytics*. Praha: Karolinum, 2008. 295 s. ISBN 978-80-246-1428-1.

HOLÁ, A., KOPŘIVOVÁ, T. *Medical English. Volume 1, Anatomy of the Human Body*. Praha: Karolinum, 2007. 112 s. ISBN 978-80-246-1326-0.

HRUBANTOVÁ, L., WEBEROVÁ, B., HOŘKÁ, M. *Jenom kostra – Just a Skeleton. O zdraví a nemoci česky a anglicky*. Praha: Karolinum, 1998. 162 s. ISBN N/A.

LAHODOVÁ, E. *Angličtina pro VOŠ a bakalářské obory s medicínským zaměřením*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 170 s. ISBN 80-86432-87-4.

MURRAY, J. P. *Angličtina pro lékařskou praxi. English In Medical Practice*. Voznice: Leda, 2009. 511 s. ISBN 978-80-7335-178-6.

PARKINSON, J. *Angličtina pro lékaře – Manuál pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2004. 416 s. ISBN 80-247-0289-4.

PARKINSON, J., BROOKER, C. *Angličtina pro sestry – Manuál pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005. 316 s. ISBN 80-247-1282-2.

PŘÍVRATSKÁ, J. *English In the Medical Profession*. Praha: Karolinum, 2004. 248 s. ISBN 80-246-0151-6.

TOPILOVÁ, V. *Medical English*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2001. 273 s. ISBN 80-7311-001-6.

1.1.4 Historický vývoj anglického jazyka

Zkoumání historie jazyka dovoluje pochopit, odkud pocházejí jednotlivé korpusy slovní zásoby (oblast výživy, apod.) a od kterých událostí se odvíjí dnešní tvář anglické výslovnosti a gramatických i logických pravidel. Zpravidla rozlišujeme čtyři etapy vývoje angličtiny:

1. **Old English** (stará angličtina): 5./6.-11. století (do roku 1066, kdy po Bitvě u Hastingsu posílil normanský vliv na angličtinu)
2. **Middle English** (střední angličtina): 11.-15. století
3. **Early Modern English** (raná novodobá angličtina): 1500 – 1800 n.l.

4. **Modern English** (novodobá angličtina): 1800 n.l. - současnost

O anglickém jazyce jako samostatné jednotce, která se však jen málo podobá svému modernímu protějšku, hovoříme od 6. století našeho letopočtu. Jakožto západogermánský jazyk má své kořeny v mluvě dávných hornoněmeckých kmenů. Kolem roku 600 došlo k tzv. hornoněmeckému hláskovému posunutí, které vzdálilo fríské a anglické nářečí staré němčině (což vidíme na příkladu *open x offen*). (Kavka, 1993)

Již v tomto raném období, a pak ve zvýšené míře v 10.-11. století se uplatňoval příliv **latinských slov**, a to i v oblasti zdravotní (paralysis, unguentum). Dodnes anglická slovní zásoba téměř z poloviny vychází z latinských základů, což může studujícím zdravotních oborů, kteří se učí i latině, být velkou pomůckou – a v odborné terminologii to platí dvojnásob. Dalším výrazným vlivem byl vliv normanský a francouzský, nabírající na síle po normanském záboru roku 1066. Řada slov v oblasti výživy a potravin (*dinner, beef, veal*) i v oblasti řemesel a lékařství přišla právě z tohoto zdroje. Tyto vlivy spadají do období takzvané střední angličtiny (1100-1500).

Třetím a velmi starým zásadním zdrojem slov byly pro angličtinu jazyky keltské a skandinávské, jejichž vliv v oblasti medicíny není však natolik výrazný, jako vliv románský. Ze skandinávských jazyků pocházejí například slova 'akimbo' ('ruce v bok'), 'to bloat' ('říhat'), 'freckle' ('piha'), 'gait' ('chůze'), 'kidney' ('ledvina', z islandského 'nýra', srovnej výraz 'nyrki'='ledviny' v dnešních slezských nářečích, kam se dostal přes němčinu), 'leg' ('noha'), 'scrape' ('odřeniná'). Od dob Shakespeara (16. stol.) angličtina prošla dalším vývojem, Shakespeareova dramata jsou však dnešnímu divákovi s jistým úsilím srozumitelná i dnes. Čtvrtým hlavním zdrojem slovní zásoby angličtiny jsou původní germánská slova, která prošla během staletí různými grafickými a hláskovými změnami, ale zachovala si svůj nosný význam.

Novodobá angličtina se vyznačuje úsilím o větší pravidelnost, například přechod sloves z kategorie nepravidelných k pravidelným (*dream – dreamt – dreamt* je dnes často užíváno v podobě *dream – dreamed – dreamed*). Zanikly, nebo se žánrově velmi omezily tvary jako 'hath' (dřívější varianta 'has'), dochází k neustálé expanzi slovní zásoby ruku v ruce s novými objevy, poznatky, teoriemi a technologiemi, zároveň se prosazují změny ovlivněné existencí internetu, například vznik nových zkratkových slov (*ASAP = as soon as possible*), změny pravopisu (výrazivo chatu a sms je často redukováno na nosné souhlásky, užívají se názvučné zkratky – *Y R U so rude 2 me = Proč jsi na mě tak hrubý?*).

1.1.5 Varianty anglického jazyka

Vedle svébytných variant anglického jazyka užívaných v Jižní Africe, Austrálii a Kanadě má pro evropské uživatele větší praktický význam srovnání americké a britské varianty. V USA kromě toho existují vnitrozemské rozdíly, například poměrně samostatný celek afroamerické (černošské) angličtiny – Black English, kde se často setkáme s dvojitým záporem (I don't have no money.) a dalšími zvláštnostmi. Zcela specifický podtyp jazyka pak představují slangové mluvy uzavřených či vyhraněných komunit, například hiphopové, které však nejsou námětem tohoto pojednání – se členy těchto komunit se však lékaři i sestry při péči setkávají a s teenagery je potřeba mluvit ne-li jazykem teenagerů, pak aspoň takovým, který jim bude bližší než vysoce formální odborný jazyk.

Rozdíly mezi britskou a **americkou** angličtinou nacházíme ve výslovnosti, ve slovní zásobě a jejím užití, částečně i ve větě stavbě. Zmíníme se též o některých rozdílech typických pro zdravotnickou terminologii:

A. rozdíly výslovnostní (pokud je potřeba, nahlédněte do kapitoly o výslovnosti)

- britské dlouhé á [a:] je v americké výslovnosti často realizováno jako široké e [æ], například: BR can't [ka:nt] oproti AM can't [kæ:nt]
- britské [o] je v americké výslovnosti často realizováno jako [a] ve slovech jako je 'not' (AM [nat] x BR [not]) nebo 'doctor' (AM [daktə] x BR [doktə])
- britské [a] je v americké výslovnosti často realizováno jako [ə], například 'hurry' (AM [həri] x BR [hari])
- americké samohlásky mohou být v blízkosti nosních souhlásek též nazalizovány (např. ve slově 'none'), jde o takzvaný 'nasal twang'
- neznělé souhlásky 'p', 't', 'k' jsou na začátku nepřízvučné slabiky v americké angličtině vyslovovány zněle, například 'water' (BR [wo:tə] x AM [wo:də]), 'written' (BR [ritən] x AM [ridən])
- americká angličtina má druhou hlásku dvojhlásky [ei], [ou] často oslabenou ('gate' [ge^ht])
- některá slova se vyslovují zcela odlišně ('either': BR [aiðə] x AM [i:ðə])
- některá americká slova mají jinak postavený přízvuk, případně přibírají vedlejší přízvuk, například 'dictionary' (BR ['dikʃənri] x AM ['dikʃə,neri]), což se spolu s dalšími rysy US English projevuje v jejím odlišném rytmu (Hais, 1991)

B. rozdíly ve slovní zásobě (lexikální rozdíly)

AMERICKÁ	česky	BRITSKÁ
anesthesiologist	anesteziolog	anaesthetist
answering machine	záznamník	answerphone
baby carriage	dětský kočárek	pram
bandaid	náplast	Elastoplast
can	plechovka	tin
candy	cukroví	sweets
comforter	peřina	duvet
corn	kukuřice	maize
diaper	plena	nappy
elevator	výtah	lift
engineer	strojvedoucí	engine-driver
fall	podzim	autumn
faucet	vodovodní kohoutek, baterie	tap
flashlight	svítilna, baterka	torch
gasoline	benzín	petrol
pants	kalhoty	trousers
parking lot	parkoviště	car park
Q-Tips	smotky vaty, štětičky do uší	cotton buds
railroad	železnice	railway
sick	nemocný	ill
sidewalk	chodník	pavement
store	obchod	shop
streetcar	tramvaj	tram
subway	metro	underground
trash can	odpadkový koš	bin

two weeks	čtrnáct dní	fortnight
vacation	prázdniny	holiday

TABULKA 5 – Rozdíly mezi britskou a americkou slovní zásobou

C. rozdíly tvaroslovné

- v americké angličtině mají například některé tvary nepravidelných sloves jinou podobu než v britské (BR got x AM gotten, BR quit x AM quitted)

D. rozdíly v užití časů a některé další

- v americké angličtině se často užívá čas minulý prostý tam, kde v britské je čas předpřítomný
- časté je vynechávání předložek v americké angličtině, např.: he is at home Sundays (o nedělích bývá doma, v BR by bylo 'he is at home on Sundays'), the patient was operated (pacient byl operován, v BR by bylo 'the patient was operated on'), atd.
- přídavného jména se v americké angličtině často užívá ve funkci příslovce: He sings perfect. (Skvěle zpívá.)

Specifickou výzvou je hovor s přistěhovalci či návštěvníky z Afriky. Péče o takového pacienta u nás (nebo v rámci humanitárních akcí přímo na černém kontinentu) je ztížena komunikačními bariérami i tehdy, když obě strany umí anglicky (jako např. řada Nigerijců). Africká angličtina má natolik odlišný přízvuk a výrazivo, že je obtížné jí s netrénovaným, neadaptovaným 'uchem' porozumět. V africké pidgin angličtině se 'lepší' řekne 'more better' namísto 'better', správné anglické 'oxygen mask' [oksidʒən ma:sk] uslyšíte spíše jako [oksidʒən maks]. A jako perličku jednu větu v afroanglickém pidginu: Na different different kain fish dey inside dat soup. (There are different kinds of fish in that soup. V té polévce jsou různé druhy ryb.)

Mezinárodní povaha moderní ošetrovatelské péče staví sestry před výzvou, aby se vypořádaly nejen s rozmanitostí kultur, zvyků a potřeb lidí mnoha národů, ale také před potřebu přizpůsobit se jazykově, nevyjímaje řadu variant angličtiny, kterými se po světě a v různých sociálních skupinách a komunitách mluví. Poměrně snadný bývá tento úkol ve Skandinávii, kde většina (podle odhadů 70-80%) obyvatel angličtinu ovládá, a to v takové formě, která je při své mluvené prezentaci středoevropským mluvčím dobře srozumitelná.

1.2 Odborný anglický jazyk a jeho specifika

Vedle potřeby obecné komunikace je pro řadu mluvčích a autorů důležité osvojit si odbornou terminologii určitého oboru. Pro sestry a další zdravotnické pracovníky má smysl zaměřit se na jazyk odborných textů – klinických studií, dokumentace a lékařských zpráv, kvalitativních výzkumů a kazuistik, popřípadě jazyk konferencí a odbornou mluvu. Je zřejmé, že učební látku i metody musí každý uzpůsobit svým osobním cílům – sestry aspirující na práci v zahraničí budou pro účinné fungování ve své pozici potřebovat dobré konverzační dovednosti a schopnost rozumět dokumentaci, sestry či studentky píšící odborné články, bakalářské práce a jiné texty se naopak zaměří na terminologické a stylistické dovednosti psané formy jazyka. Pro toho, kdo chce čerpat z odborných knih, článků a sborníků je pak nejzákladnější schopnost porozumění anglickému textu a schopnost tyto texty vyhledávat, zpracovávat a interpretovat.

Ať už se zaměříte na jakoukoliv složku zdravotnické angličtiny, je vhodné znát specifika odborného jazyka, jeho úskalí a výzvy.

Odborný jazyk je v mnohém odlišný od běžně mluvené řeči, a to do té míry, že někdy porozumění dokonce není pro laika možné – je to, jako by četl článek psaný v cizím jazyce. Jestliže se průměrný pokrývač dočte o tom, že „v posledních letech se provádějí klinické studie s dalšími fotosenzibilizátory (II. a III. generace), kam patří mTHPC (meso-tetra-hydroxyphenylchlorin), Sn Et₂ (tin ethiopurpurin), BPDMA..., AISPc...DHE...ALA. ALA je velmi zajímavou látkou, která funguje jako prekurzor, jež je *in vivo* přeměněn na fotoaktivní protoporphyrin IX (PPIX, poslední intermediární produkt v syntéze hemu).“ (Novotný, Dítě, 2000, s. 281), pak se nedoví o mnoho více, než kdyby četl text v nějakém exotickém jazyce.

V lékařské zprávě se mnohdy nevyzná ani vysokoškolsky vzdělaný člověk, někdy pak ani lékař jiné specializace. To platí ještě více, je-li zpráva psána v jiném než rodném jazyce. Na tomto příkladu je vidět, že u odborného jazyka nevystačíme s běžnými jazykovými poznatky, ale musíme jít dále s vědomím, že odlišnosti jsou jak v oblasti obsahu (nové pojmové obsahy), tak v oblasti formy (složitější větná stavba, komplexní termíny.)

Odborný jazyk, včetně medicínské a ošetrovatelské angličtiny, která zažívá kvůli expanzi technologií a poznání významový a formální boom, se vyznačuje přítomností terminologie. **Terminologie** je nástroj k vyjádření pojmového aparátu dané vědy, tedy soubor odborných výrazů (termínů), jež nejsou známy v obecném jazyce denního kontaktu. Příkladem termínu je slovo 'acrocyanosis' - v překladu 'promodrání okrajových částí těla'. Každý lékař ví, co znamená, a dokáže patřičně reagovat svým úsudkem – co to pro pacienta znamená, jakou je třeba v kontextu dalších příznaků zavést terapii apod.

Požadavky na termíny jsou zejména:

1. jednoznačnost (v anglické jazykovědě se požaduje, aby byl termín 'unambiguous' - tedy ne-nejednoznačný). Termín se nemá významově mísit s jinými.
2. přesnost a výstižnost (pojem vyjádřený termínem má mít přiměřený rozsah a obsah a zachycovat podstatu jevu)
3. citová neutralita, věcný význam převažuje nad emocionálním, respektive emocionální význam zcela chybí – jde o takzvanou nociónálnost termínu
4. nosnost – termín by měl být slovotvorně nosný, tedy umožňovat tvoření odvozenin (pleura - > pleural)
5. ustálenost a normalizovanost (usnadňuje třídění – taxonomii) (Hauser, 1980, s. 32-33)

Poštolková, Roudný a Tejnor (1983, s. 67-83, upraveno) uvádějí následující charakteristiky termínů:

1. mezinárodní charakter
2. významová (sémantická) průhlednost
3. přesnost
4. nosnost
5. nociónálnost (pojmovost) a oslabení expresivity
6. jednoznačnost
7. jednojmennost (nepřítomnost duplicit a redundancí)
8. ústrojnost (termín vhodně zapadá do jazykového systému)
9. úkonnost (funkční zařazení)
10. logika
11. pravidelnost
12. stabilita.

Požadavek na citovou neutralitu přitom nemůže často být absolutní. Při vyslovení výrazu 'clinical death' (klinická smrt) přirozeně cítíme určité negativní souvislosti, takže nás nenechá zcela lhostejnými. Jinde však je požadavek na necitový charakter termínu naplněn velmi dobře - 'natrium chloride' (chlorid sodný). Chemické názvy jsou navíc dobrým příkladem absolutní jednoznačnosti - 'natrium chloride' je vždy látka s chemickou skladbou NaCl a žádná jiná.

Terminologie přispívá k jedinečnosti **odborného vyjadřovacího stylu**. Není však tím jediným, co je pro odborné texty (mluvené, ale zejména psané) typickým. Profesionální text se obvykle vyznačuje větší složitostí a precizností na úrovni skladby, tedy syntaktické. Odborné věty bývají rozsáhlejší, po stránce výstavby složitější (hlavní věty – main clauses, vedlejší věty – subordinate clauses), používají méně běžných spojek, košatější struktury, přesně formulovaných vztahů. Pro příklad si uveďme souvětí z odborného ošetrovatelského textu:

„In the healthy person, blockade of the beta1 receptors in the heart causes only a modest decrease in heart rate at rest but limits the cardiac stimulation normally seen under conditions where the sympathetic nervous system is activated, such as exercise and emotional stress.“ (Gutierrez, Queener, 2003, s. 162)

„U zdravého člověka vyvolává blokáda beta 1 receptorů v srdci pouze mírné snížení kardiální tepové frekvence, ale omezuje srdeční stimulaci, která je za normálních okolností přítomná za podmínek, kdy je aktivován sympatický nervový systém, například při cvičení a emočním stresu.“ (Gutierrez, Queener, 2003, s. 162)

„Nursing is a legitimate service when (1) care abilities are less than those required for meeting a known self-care demand (a deficit relationship); and (2) self-care or dependent-care abilities exceed or are equal to those required for meeting the current self-care demand, but a future deficit relationship can be foreseen because of predictable decreases in care abilities, qualitative or quantitative increases in the care demand, or both (Orem, 2001, p. 147).“ (Fawcett, 2005, s. 257)

„Ošetrovatelská péče je oprávněná, když: (1) schopnost péče je menší, než je nezbytné pro uspokojení známé potřeby sebezpečí (vzniká tedy deficit), a když (2) schopnost sebezpečí nebo péče od okolí dosahuje úrovně nezbytné pro aktuální potřebu sebezpečí, případně ji přesahuje, ale dá se odůvodněně předpokládat pokles schopnosti pečovat, nárůst požadavků na péči z hlediska kvality či kvantity, případně obojí.“ (Fawcett, 2005, s. 257)

Obě souvětí mají bohatou strukturu a přesné vztahy mezi jednotlivými částmi. Vztahy jsou vyjádřeny vhodně volenými spojkami, interpunkcí (čárkami, závorkami) a strukturou věty, respektive pořadím jednotlivých částí věty.

Odborný ráz textu se projevuje také v oblasti tvaroslovné. Tak například řada termínů latinského či řeckého původu přibírá původní latinské/řecké zakončení množného čísla, na rozdíl od běžného anglického –s. Jedna bakterie se řekne 'bacterium', více bakterií pak neoznačujeme jako 'bacteriums', ale jako 'bacteria'.

Neodmyslitelným rysem odborných anglických a samozřejmě i českých textů jsou **víc-slovné termíny**, tedy odborná slovní spojení, která mají ustálený charakter a fixovaný význam. Řeknu-li „health promotion“, mám na mysli konkrétní jev ve zdravotní péči – podporu zdraví. Protože se toto spojení vyskytuje jako slovní dvojice často, a navíc má autonomní význam, hovoříme o víc-slovném termínu nebo ustálené kolokační jednotce. Ty se mohou řetězit v rámci možností daného jazyka. Názorným příkladem víc-slovného termínu je například ‘chronic obstructive pulmonary disease’ (chronická obstrukční plicní nemoc – CHOPN).

Odborný text mívá převážně **referenční a informativní funkci**, naopak postrádá funkci uměleckou. Nejde nám o krásu jazyka, přinejmenším ne o krásu samu pro sebe, ale spíše o přesnost, pravdivost, spolehlivost. Estetické vlastnosti odborného textu bývají vždy druhořadé. Styl odborných pojednání je však poměrně přesně dán. Klinické studie obsahují nadpis, shrnutí (Summary), klíčová slova (Key words), hlavní stať s uvedením metod (Methods), cílů (Objectives) a výsledků (Results), a na konci vyvozené závěry, diskuzi (Discussion) a bibliografické odkazy (Bibliography, References). Ke stylu zde počítáme samozřejmě i grafickou úpravu, členění na odstavce, popisky ilustrací a grafů apod.

Výzkumy ukázaly, že různé kultury a jazyky inklinují k různé struktuře **odstavce** jako nadvětné jednotky. V anglické akademické textové kompozici bývá zvykem klást na začátek odstavce tematickou větu (The Topic Sentence), a za ní věty podpůrné (Supporting Sentences). Odstavec je pak uzavřen závěrečnou větou, která zpravidla shrnuje nové poznatky a logické důsledky předchozích. Důležitým rysem anglického odstavce je tak soudržnost, čili koheze. Objasní nám to příklad:

„The portable home devices include the aneroid sphygmomanometer and electronic digital readout devices that do not require use of a stethoscope. The electronic devices inflate and deflate cuffs with the push of a button. The electronic devices may be easier to manipulate but can easily become inaccurate and require recalibration more than once a year. Because of their sensitivity, improper cuff placement or movement of the arm can cause electronic devices to give incorrect readings.“ (Potter, Perry, 2005, s. 665)

Překlad:

„K domácím zařízením pro měření krevního tlaku patří kromě aneroidního sphygmomanometru též digitální elektronická zařízení s displejem. Při jejich užití se obejdeme bez stetoskopu. Elektronický měřič naplňuje po stisknutí tlačítka manžetu vzduchem, a následně vzduch vypouští. S elektronickým zařízením se snáze pracuje, ale je náchylnější k nepřesnostem a vyžaduje přinejmenším jednou ročně kalibraci. Vzhledem k citlivosti těchto zařízení může nesprávné umístění manžety či pouhý pohyb paží zkreslit výsledky.“

Druhá věta a všechny další organicky rozvíjejí informaci první věty, doplňují další podrobnosti. Tak je zaručeno, že odstavec není jen odsazeným grafickým celkem, ale kompaktní logicko-významovou jednotkou.

Celková kompozice anglických odborných textů, medicínských zvláště, bývá velmi vytříbená, váží se každé slovo, struktura textu, odkazy. Samozřejmě, tato poznámka platí hlavně o renomovaných časopisech, z nichž mnohé jsou tzv. peer reviewed, tedy podléhají recenznímu hodnocení povolovaných odborníků, kteří mohou jednotlivé články vrátit k přepracování a provádějí precizní kontrolu. Medicínský jazyk je hodně **formální**, dbá se však i na jazykový dojem a eleganci či invenci vět. Problematičtější kvalitu mají texty publikované na internetu, což vede k vybídece, aby každý čtenář on-line zdroje pečlivě vážil a projevil důvěru jen těm, které mají vysoký oborový kredit. Jelikož je angličtina dnes vedle archaické latiny společným jazykem (lingua franca) lékařského světa nehledě na zeměpisnou polohu, je účelné poznávat její zákonitosti. S dalšími kroky v tomto směru pomohou čtenáři následující pasáže.

1.3 Etymologie zdravotnických termínů

Etymologie zkoumá původ slov, tedy z jakých základů slovo vzniklo, případně v jakém časovém období. Z poznatků etymologie vyplývá, že značná část anglické terminologie v medicíně, ošetrovatelství a příbuzných oborech pochází z řeckých a latinských kořenů, respektive řeckých a latinských přípon a předpon. Odhady výrazů, které v obecné angličtině pocházejí z klasických řecko-latinských základů, ovšem kolísají v závislosti na tom, jaká kritéria zvolíme a zda do této kategorie zařadíme i početnou skupinu výrazů, které do angličtiny putovaly z latiny přes francouzštinu či normanštinu – podíl řeckolatinské slovní zásoby tak může kolísat kdekoli mezi 35 a 60%, v medicínských textech pak dosahuje místy až 90% (Shan, 2000).

Znalost etymologie není jen teoretickou záležitostí, neboť pomáhá rozčlenit a dešifrovat neznámé výrazy a pochopit jejich význam. Pokud se setkáme například se slovem 'resourcefulness' a víme, že re- je latinská předpona pro návratné nebo opakované děje, 'source' je 'zdroj', 'ful' je odvozeno z anglického přídavného jména 'full', tedy 'plný něčeho' a -ness je zakončení podstatných jmen, jsme schopni odvodit, že jde o 'plnost zdrojů', jinak řečeno 'vy-nalézavost'. Podobně můžeme pracovat s neznámými medicínskými termíny, například 'encephalomyelitis' (výslovnost zde: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/encephalomyelitis>):

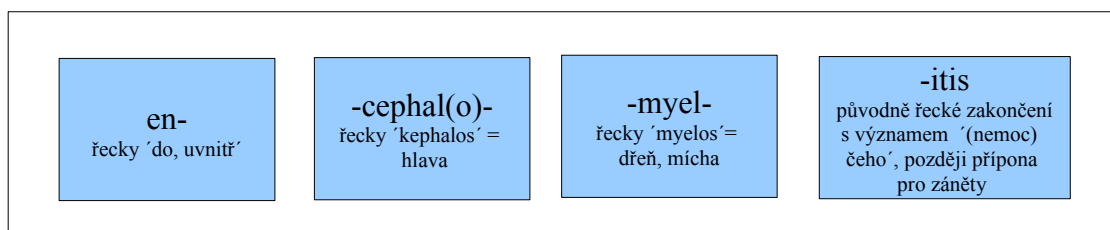

SCHÉMA 1 – výstavba anglického lékařského termínu

Z uvedených částí slova lze vyvodit, že se jedná o zánět toho, co je v hlavě (tedy mozku) a zánět míchy. Českou obdobou anglického '-itis' je '-itida' (encefalomyelitida). O některých běžných předponách a příponách je možné se dovědět v kapitole o tvoření slov.

S pomocí dalších příkladů je možné si osvojit tento způsob analýzy slov a **dedukce významu** ještě obecněji:

con/scien/tious/ly

con=spolu, s (latinská předpona), kterou známe ze slov konference, konzumace, kontakt
scien=vědět, vědění (latinský kořen ze 'sciere'), který známe z anglického 'science' (věda) a například z názvu žánru 'sci-fi'

(t)ious=anglická přípona označující nositelství určité vlastnosti (srovnej 'malitious')

ly=anglická přípona příslovcí (srovnej 'hardly', 'slowly' apod.)

Slovo tedy, složeno dohromady, znamená 's-vědom-it-ě'.

retro/peri/itone/al

retro=zpět, vzadu (latinská předpona), kterou známe ze spojení 'retro móda'

peri=okolo (řecká předpona), vyskytuje se ve slovech jako 'perimetr', 'peristaltika'

tone(um)=z řeckého 'tonos, což je napětí, 'peritoneion'='obepínající' (břicho), 'peritoneum' je blána obepínající břicho, tedy 'pobřišnice'

al=přípona přídavných jmen

Slovo tedy, složeno dohromady, znamená 'týkající se prostoru za pobřišnicí', 'nacházející se v prostoru za pobřišnicí'

per/oral chol/angio/pancreato/scopy

per=skrz (latinská předložka, předpona), známá ze slov jako 'perspektiva'

oral=ústní, týkající se úst (latinsky 'os', 'oris'='ústa')

chol=týkající se žluči (řecky 'cholé'='žluč'), známé ze slova 'cholerik'

angio=týkající se vývodu (řecky 'angeion'='céva')

pancreato=týkající se pankreatu (slinivky břišní), z řeckého 'pan'='všechno' a 'kreas',

'kreatos'='maso' (název zřejmě vznikl kvůli homogennímu vzhledu orgánu)

scopy=skopie, prohlížení (z řeckého 'skopeo'='hledím')

Slovní spojení tedy dohromady znamená 'skrže ústa prováděná prohlídka žlučových a slinivkových vývodů', jde o vyšetření se zavedením endoskopické trubice.

Zdrojem slovní zásoby zdravotnické angličtiny jsou vedle **latiny a řečtiny**, které naprosto dominují, také francouzština ('tampon', 'pean', 'folie à deux'), původní germánské kořeny ('sheath'), skandinávské jazyky ('skull'), občasně i exotické jazyky (japonské 'gingko' = 'jinan dvojlaločnatý' jako terapie zlepšující krevní oběh, 'karōshi' = 'smrt z přepracování'), výjimečně čeština ('olomoucine' = 'olomoucin' jako protinádorová látka).

Vzhledem k intenzivním kontaktům mezi zdravotnickými odborníky v celosvětovém měřítku dochází k hojnému přejímání slov a termínů. Angličtina slova nejen absorbuje z různých jazyků, ale (a to zejména) je zdrojem výpůjček. Do češtiny přešly desítky výrazů v oblasti medicíny a příbuzných oborů, přičemž mnohé z nich nemají ani jednoslovné ekvivalenty. Přejímání je výhodné z hlediska ekonomičnosti jazyka, vypůjčené slovo je často výstižné, stručné (srovnej 'compliance' vedle českého opisu 'ochota pacienta spolupracovat na léčebném režimu') a mezinárodně srozumitelné. Angličtina je nejen významným zdrojem těchto výpůjček, ale nadále i mezinárodním jazykem zdravotnických profesí.

Následující tabulka podává přehled vybraných **anglicizmů** (slov přejatých z angličtiny), které se staly běžnou součástí mluvených a psaných projevů lékařské i sesterské obce. Anglicizmy tvoří praktické východisko při učení se tomuto cizímu jazyku, neboť představují překrytí anglické slovní zásoby s našim mateřským jazykem.

Anglicismus	Český význam
afterload	dotížení, úhrnné napětí srdeční svaloviny během kontrakce, zbytkový objem krve nevypuzené z komory během systoly
air-flow(čko)	tryskové čištění zubů (pískování)
attachment	fixační kulička, druh implantologické zubní nástavby (zvláště 'kulový attachment')
all-in-one	metoda podávání parenterální výživy z jednoho vaku či láhve
anti-aging medicína	komplex oborů usilujících o zpomalení procesu stárnutí
beamer	argonový/plazmový koagulátor
bedside	prováděný u lůžka (pacienta)
biofeedback	biologická zpětná vazba
biomarker	ukazatel (patologických) procesů v organismu
black stain	tmavé zubní povlaky mléčného chrupu

Anglicizmus	Český význam
blindsight	podvědomé vidění při poškozené zrakové kůře mozku
blue baby	cyanotický novorozenec, např. v důsledku Fallotovy tetralogie
blotting	laboratorní metoda s fixací makromolekul na membránu
blow-out fraktura	zlomenina orbity s propadem do čelistní dutiny
body contouring	estetické tvarování postavy
body terapie	psychoterapie založená na práci s tělem
body mass index	index tělesné hmoty
booster	posilovací dávka očkovací látky
bridging	uzávěr defektu dřeňové dutiny obranným dentinem
bypass	přemostění uzavřené cévy či tělní trubice
bypass efekt	schopnost hemostatického přípravku mít účinek nezávislý na přítomnosti faktoru VIII/IX
caries detector	barevný chemický indikátor kazu
carver	ruční vyřezávač amalgámové výplně
carving time	doba opracovatelnosti amalgámu
catgut	vstřebatelný šicí materiál ze zvířecích střev
chaperon	bílkovina účastnící se transportu nově syntetizované bílkoviny na místo určení v buňce
clave	bezjehlová katérová spojka s mikrobiální bariérou
clearance	množství krve, které je za danou časovou jednotku očištěno od určité látky
collodion baby	dítě/novorozenec s dermatózou typu kolodiového vaku
compliance	ochota pacienta spolupracovat na léčebném režimu a jeho reálná spolupráce
craving	bažení po droze
crossing-over	překřížení chromatid při meióze
crosslink	příčná vazba (mezi molekulami kolagenu)
crush syndrom(e)	syndrom ze zavalení
cupping	baňkování
deep scaling	kyretáž zubního kamene na povrchu kořene
dipping	fyziologický noční pokles krevního tlaku
disablement	postižení, neschopnost vykonávat určité přirozené činnosti a funkce
down-regulace	snížení produkce nebo aktivity určitého působku
dribbling	ukapávání moči po vymočení
drift	drobný antigenní posun u viru (chřipky)
drive	silná touha, pud

Anglicismus	Český význam
drop attacks	záchvatovité pády
dumping syndrom	soubor komplikací po resekci žaludku vyplývající z rychlého vyprazdňování obsahu do tenkého střeva
emergency	urgentní příjem
end-diastolický tlak	krevní tlak ve fázi povolání srdečního svalu
end-to-end	(sešití tubicových orgánů) koncem ke konci
end-to-side	(sešití tubicových orgánů) koncem ke straně
entrapment syndrom	syndrom ze stlačení tkáně/struktury jinými strukturami
excimer	plynná směs jako aktivní médium laseru
eye tracker	přístroj ke sledování očních pohybů při laserových operacích refrakčních vad
face lift	operace obličeje s cílem dosáhnout vypnutí kůže
failed neck surgery syndrom	komplikace po neúspěšné operaci krční páteře
finishing	jemné leštění zubní výplně
fast track surgery	chirurgie s minimalizací procedurálních stresorů
firing	výboje, aktivita neuronů
first messenger	první posel, vlastní hormon
first-pass efekt	účinek prvního průchodu játry, presystémové metabolické zpracování podané látky
first responder	záchranný pracovník prvního kontaktu proškolený v poskytování přednemocniční péče
flapless metoda	operace sinus lift bez odklápění slizničního laloku
floss(ing)	dentální nit, zubní nit, čištění zubní nití
flowmeter (srv. flowmetrie)	přístroj k měření krevního průtoku
flush	průplach, proplachovací dávka, zarudnutí obličeje a krku
flutter	arytmické srdeční kmitání
forced use	nucené užívání končetiny v rehabilitaci k zamezení fixace paréz
freezing	neuroafektivní zamrznutí jako reakce na stresor
gallop	srdeční cval, trojdobý rytmus, poslechový nálezn při zesílené III. ozvě srdeční
gender	pohlavně vázaná specifika spojená s (odlišnými) rolemi mužů a žen ve společnosti
grading	hodnocení zhoubnosti nádoru, stupeň buněčné diferenciac
graft	štěp, transplantát
gymball	velký gymnastický míč

Anglicizmus	Český význam
handling	inhibičně-facilitační technika celodenní péče o dítě s dětskou mozkovou obrnou
hatching	mikropmanipulace s embryem spočívající v narušení zona pellucida
high risk injury	zranění s vysokým stupněm potenciálního rizika
holter	přístroj pro dlouhodobý EKG záznam
imprinting	vtiskování, vštěpování
inlay	litá výplň zubu
jet lag	pásmová nemoc
knock-out	laboratorní zvíře s vyřazeným experimentálním genem
kompartmentový syndrom (compartment syndrome)	útlakový syndrom svalů v důsledku nedokrvení při zesíleném intersticiálním tlaku
leak	únik chymu nebo tekutiny z anastomózy
lifting	zavedení kožní výplně k eliminaci vrásek
locked-in	syndrom zdánlivého bezvědomí (pacient vnímá, ale chybí reakce kromě pohybu víček, bývá kvadruplegie a neschopnost mluvit)
marker	ukazatel, indikátor
mesh	pletivo, síť
mindfulness	psychoterapeutická všímavost
monitoring	sledování
multi-bottle	způsob podávání parenterální výživy z několika lahví
neck lift	operace šíje s cílem dosáhnout vypnutí kůže
neglect	senzomotorické opomíjení poloprostoru v neurologii např. po CMP
non-dipping	chybění fyziologického nočního poklesu krevního tlaku
nonsense kodon	nesmyslný kodon, nekóduje žádnou aminokyselinu
on-off efekt	fluktuační účinku (levodopy) u léčby Parkinsonovy nemoci
onlay	litá výplň zubu s přesahem na žvýkací plochu
orphan	sirotčí lék (na vzácná onemocnění)
outcome	(klinický) výsledek
overball	rehabilitační míč malého průměru
overfeeding	předimenzování výživy u původně podvyživeného jedince
overflow	tvorba otoků při retenci tekutin s ledvinnou příčinou
overtreatment	nadúměrně indikovaná léčba
pacemaker	kardiostimulátor, "budík" (hovorově)
peak flow	maximální průtok v cévách

Anglicizmus	Český význam
plugger	nástroj k zatlačování gutaperči v zubním kanálku
polishing	hrubé leštění zubní výplně
pool, krevní pool	pohotovostní zásoba
pouch	rekonstrukční zásobní vak pro stolici jako náhrada ampuly rekta
pouchitis	zánět zásobního vaku (pouche)
prick test	vpichový test alergenů
primer	komplementární úsek DNA pro iniciaci replikace polymerázou
prodrug	proléčivo, neúčinný předchůdce léčiva, měnící se v těle na účinnou látku
pull metoda	zavádění PEG sondy z vnitřní části břišní stěny směrem ven
push metoda	zavádění PEG sondy do břišní dutiny z vnějšku
rash	kožní "vyrážka" jako vedlejší účinek léčby některými preparáty
rebound efekt	zesílení příznaků po jejich potlačení léky či jinou terapií
refresh rate	rekuperace (glykogenu)
replacement	kompetitivní náhrada sérotypu
resurfacing	snesení povrchových vrstev kůže za účelem vyhlazení, nahrazování poškozených třecích ploch kyčelní kosti pokovením
restrikce volumu	omezení objemu obíhajících tělních tekutin
retainer	fixační drátek na zádi zubů po ortodontické úpravě
retinální detach-ment	odchlípnutí sítnice
rolling technique	převalování (jako způsob polohování k dekompresi)
rooming-in	kohospitalizace rodiče s dítětem
rubberdam	izolační dentální folie pro endodoncii
scaler	odstraňovač zubního plaku
scaling	odstraňování zubního plaku či kamene
scan	snímek za použití (digitálních) zobrazovacích metod
scavenger	působek odstraňující volné radikály
scoring	skórovací systém pro sekrety obarvené dle Grama
screening	depistážní (vyhledávací) diagnostika ve zdánlivě zdravé populaci
second look	chirurgická revize, opětovné přehlédnutí operační oblasti
second messenger	druhý posel, látka zajišťující účinek 'first messenger' v buňce
self	já, srovnej 'ego'
selfmonitoring	sledování či měření prováděné pacientem
set	sada pomůcek
setting	uspořádání psychoterapeutického vztahu

Anglicizmus	Český význam
sheath	zaváděcí pouzdro pro intraluminální cévní zákroky
shift	výrazný antigenní posun u viru (chřipky)
shunt	cévní zkratka, spojení dvou cév
sick sinus syndrom	porucha srdečního rytmu při postižení sinoatriálního uzlíku
side-to-side	(sešití trubicových orgánů) stranou ke straně
sinus lift	chirurgické nadzvednutí sliznice ústní dutiny
sipping	podávání perorálních přípravků tekuté výživy po doušcích
sling	závěsné chirurgické řešení inkontinence
sniffing	čichání těkavých látek jako druh toxikomanie
spacer	obratlový implantát 'košík', 'klíčka'; nástavec inhalačního přístroje; nepřekládaná sekvence nukleotidů mRNA
spray and stretch	reflexní technika s aplikací anestetického spreje
spreader	nástroj k plnění zubního kanálku pýchováním na stranu
sprouting	axonální reorganizace jako jeden z mechanismů neuroplasticity
staging	hodnocení pokročilosti nádoru
stapler	chirurgický svorkovač
steal syndrom podklíčkové tepny	nechtěný odklon toku krve z vertebrální tepny k podklíčkové
stent	rozšiřující výztuž/ endoprotéza v dutých orgánech
stres(s)	psychické napětí, tlak vnějších podmínek vynucující adaptaci
stretching, strečink	protahování svalů
stripping	typ operace křečových žil
surveillance	epidemiologický dozor
taping, tejpování	aplikace adhezních pásků v myoskeletální oblasti
timing	načasování operačního či pooperačního zákroku
trigger points	spoušťové body, citlivé body
twist terapie	rotační terapie kosterněsvalových dysbalancí a kontrakcí
underfilling	nedostatečné naplnění krevního řečiště (hypovolemická teorie)
up-regulace	zvýšení produkce nebo aktivity určitého působku
veinviewer	zařízení ke zobrazení podpovrchových žil
washer	umývač
wear-off efekt	slábnutí účinku léčiva před další dávkou (u antiparkinsonik)
work-up	přípravný postup ve vyšetření či terapii

TABULKA 6- Anglické výrazy přejaté do českého jazyka v oblasti zdravotnictví

Anglického původu je rovněž řada zkratk, které se běžně v českém zdravotnickém prostředí používají: MR (magnetic resonance – magnetická rezonance (zobrazovací metoda)), PET (positron emission tomography – pozitronová emisní tomografie (zobrazovací metoda)), CT (computerized tomography – počítačová tomografie (zobrazovací metoda)), INR (international normalized ratio – mezinárodní normalizovaný poměr (ukazatel srážlivosti krve)), rTMS (repetitive transcranial magnetic stimulation – repetitivní transkraniální magnetická stimulace (léčebná metoda stimulace mozku silnými magnetickými pulzami)), SSRI (selective serotonin re-uptake inhibitors – inhibitory zpětného vychytávání serotoninu (druh antidepresiv)), HBsAg (hepatitis B surface antigen – povrchový antigen hepatitidy B), SARS (sudden acute respiratory syndrome – syndrom akutního respiračního selhání), HPV (human papilloma virus – lidský papilomavirus (patogen bradavic a karcinomu děložního čípku)) a mnoho dalších.

OTÁZKY

1. Jaký význam má anglický jazyk coby komunikační nástroj v obecné komunikaci a v komunikaci odborné (zdravotnické)? Uveďte alespoň 10 větších zemí, kde je angličtina úředním jazykem.
2. Kolik mluvčích podle odhadů užívá angličtinu jako svou mateřštinu a kolik jako druhý jazyk?
3. Do jaké skupiny jazyků angličtina patří? Dohleďte informaci, se kterými jazyky kromě němčiny je blíže příbuzná.
4. Čím se vyznačuje anglický systém ohýbání slov?
5. Vyhleďte na internetu, například v Souborném katalogu ČR na www.nkp.cz, bližší údaje (zejména předmětová hesla a dostupnost v knihovnách ve Vašem kraji) o pěti vybraných slovnících obecné angličtiny a pěti slovnících zaměřených na zdravotnickou terminologii. Vypůjčte si 1 z těchto slovníků, prolistujte jej a seznamte se s jeho strukturou.
6. Vypůjčte si z knihovny 3 tituly doporučené v bodě 1.1.3 – 13 pro výuku odborné angličtiny. Porovnejte je, zamyslete se, který by Vám nejlépe vyhovoval a zkuste si zapsat důvod tohoto rozhodnutí.
7. Přepište seznam 10 nejčastějších anglických slov. O jaké slovní druhy se jedná? Jde o slova plnovýznamová nebo pomocné (gramatické) výrazy?

8. Prostudujte si 5 nejčastějších anglických podstatných jmen a pět nejčastějších sloves. Zkuste zdůvodnit, proč se jedná právě o tato slova. V jakých běžných komunikačních situacích se zřejmě používají?
9. Uved'te čtyři období vývoje anglického jazyka. Od kterého století lze hovořit o samostatné angličtině? Které čtyři hlavní zdroje (jazykové skupiny) se podílejí na současné slovní zásobě angličtiny?
10. Jaké hlavní varianty anglického jazyka znáte? Uved'te alespoň pět příkladů toho, v čem se liší britská a americká varianta tohoto jazyka.
11. Čím se liší odborný jazyk od obecného? Čím se liší jazyk medicíny od ostatních oblastí?
12. Co je to termín? Co je terminologie? Uved'te alespoň 5-7 typických rysů termínů.
13. Co zkoumá etymologie? Jak je možné ji využít při rozpoznání významu složitých termínů?
14. Dešifrujte pomocí slovníku a případně dalších zdrojů (www.etymonline.com) význam následujících odborných výrazů a jejich jednotlivé součásti: interventricular, ophthalmoplegia, cholangiopancreatography, pseudoxanthoma.
15. Co je to anglicismus? Používáte některé z nich ve své práci nebo běžném životě? Vysvětlete a zapište český význam následujících anglicizmů: stent, sheath, airflow, bypass, marker, flutter, pull metoda, room-in, stapler, staging, surveillance, taping, shunt, floss, drift, clearance.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola 1 uvádí čtenáře do obecného kontextu angličtiny, jejího geografického rozšíření a profesního využití, vymezuje charakteristické rysy termínů, odkazuje na latinsko-řecké pozadí medicínské terminologie, na původ slov (etymologii) jako nástroj porozumění neznámým slovům, nabízí přehled dostupné literatury k výuce zdravotnické angličtiny a obecných i odborných slovníků. Přehled je doplněn frekvenčním seznamem nejčastějších anglických slov, který naznačuje čtenáři priority při učení se slovní zásobě. Seznam běžných anglicizmů pomáhá uvědomit si význam jazykových kontaktů v současném světě (slovních výpůjček) a tvoří jakýsi most mezi českým a anglickým lékařsko-ošetrovatelským prostředím. Krátce je nastíněn vývoj anglického jazyka.

2 VRSTVY ANGLICKÉHO JAZYKA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Kapitola 2 charakterizuje jednotlivé vrstvy anglického jazyka, počínaje fonetickou (hláskovou), přes grafickou, tvaroslovnou, slovotvornou, lexikální, frazeologickou, větně skladebnou až po textovou a hypertextovou. Podrobněji se věnuje výslovnosti, různým způsobům tvoření nových pojmenování a vzniku eponym (názvů odvozených od osobních a místních jmen spjatých s původem předmětu) a zkratk, stejně jako typickým zakončením jednotlivých slovních druhů.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování této kapitoly budete umět:

- jmenovat a popsat jednotlivé vrstvy anglického jazyka od fonetické po textovou
- pochopit a definovat vztahy mezi hláskovým, grafickým, tvaroslovným, slovotvorným, lexikálním, frazeologickým, skladebným a celotextovým repertoárem jazyka s cílem porozumět odbornému textu
- popsat způsoby obohacování slovní zásoby a využít této znalosti k dešifrování pojmenování vzniklých odvozováním, zkracováním, přesunutím významu a dalšími způsoby

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

vrstvy jazyka, fonetika, morfologie, lexikologie, syntax, text, tvoření slov

2.1 Vrstvy jazyka a popis jazyka

Většina jazykovědců (lingvistů) i pedagogů vyučujících cizí jazyk rozlišuje několik **vrstev**, ze kterých se jazyk skládá, respektive několik přístupů ke zkoumání jazyka podle hlavních jednotek. Ačkoliv počet rozlišovaných vrstev se u různých autorů liší, je užitečné mít povědomí alespoň o základních složkách, které jazyk utvářejí, a využít jich nejen při učení se jazyku, ale také při analýze textu. Nejčastěji uváděné vrstvy jazyka jsou tyto:

1. zvuková (fonetická, fonologická)
2. grafická
3. tvaroslovná (morfologická) a slovotvorná
4. lexikální (slovní zásoba)
5. frazeologická (ustálená slovní spojení)
6. syntaktická (větná skladba)
7. textová a hypertextová

Zvukovou stránku jazyka, zejména hlásky a jejich tvoření, ale také přízvuk, intonaci apod. zkoumá **fonetika**, popřípadě funkční fonetika (fonologie). Specifickou součástí těchto disciplín je nauka o správné výslovnosti – ortoepie.

Grafickou stránku jazyka zkoumá **grafetika**, která se zabývá způsobem psaní, vývojem psané podoby jazyka (dříve se v angličtině například psalo slovo 'otec' jako 'fæder' místo dnešního 'father'), druhy písma a některými typografickými otázkami.

Tvarosloví studuje zejména ohebné slovní druhy (ke kterým v českém jazyce patří podstatná jména, přídavná jména, zájmena, příslovce a slovesa, v anglickém jazyce je ohýbání slov velmi omezené, ale u stupňování přídavných jmen se například uplatňuje). Slovotvorba naproti tomu zkoumá tvoření nových slov (ne pouhých slovních tvarů), použití předpon a přípon a dalších prostředků produkce nových výrazů.

Lexikální stránku jazyka zkoumá **lexikologie** (nauka o slovní zásobě). Její součástí je lexikografie, čili nauka o tvorbě a zpracování slovníků. V této studijní opoře je slovní zásobě věnován samostatný díl, neboť terminologie tvoří podstatný rys odborného jazyka.

Frazeologii studuje stejnojmenný obor – jde o popis a analýzu slovních spojení, která dále dělíme do různých typů (idiomy, frázová slovesa aj.) Frazémy stojí na pomezí lexikologie a syntaxe, tvoří tedy přechod mezi slovy a větnými celky.

Syntax je obor zkoumající větnou stavbu (skladbu vět). Anglické věty mají zpravidla pevnější pořádek slov než české, pro jejich úspěšné tvoření je proto výhodné znát některé zásady kladení větných členů v patřičném pořadí. Vztahy ve větě jsou nejen formální, ale i významové a určité větné členy mohou řídit jiné větné členy. Užitečná je také znalost tvorby a užití různých typů vedlejších vět v souvětí, neboť v odborném jazyce se tímto způsobem vyjadřuje řada důležitých vztahů (příčinný, účelový aj.)

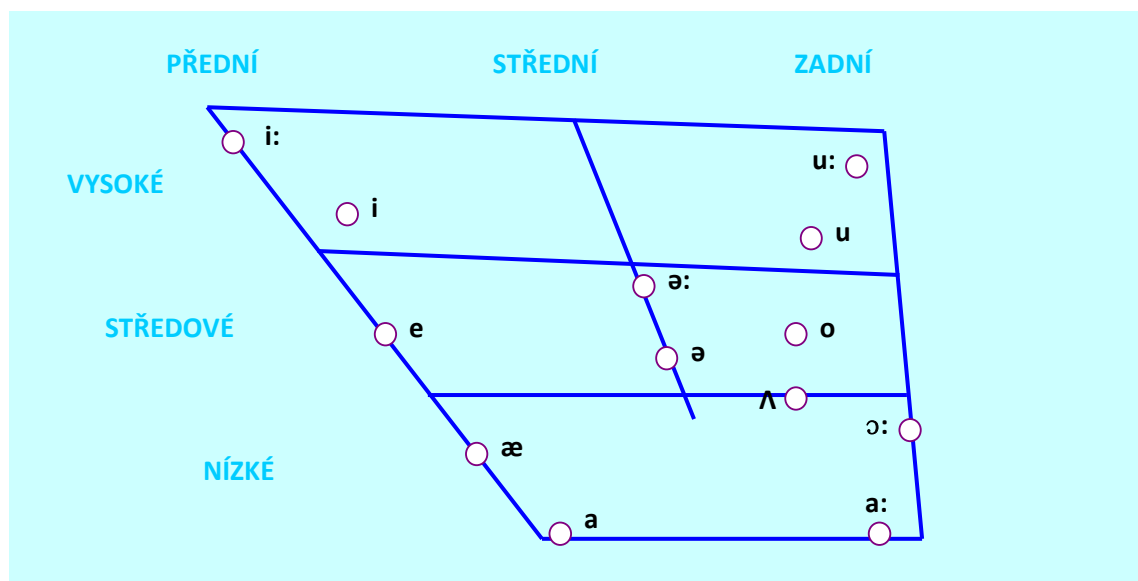
Textovou stránku zkoumají jazykovědci zejména v posledních desetiletích. **Text** (nebo ústní promluva) obsahuje řadu zajímavých jevů, jako členění odstavců a jejich návaznost, kohezi (soudržnost textu), odkazování (deixi), významové řetězce a rozvoj myšlenek, citovanost a odkazy na jiné texty (intertextovost). Odborné zdravotnické texty, zvláště články v odborné literatuře, mají svá pevná pravidla co se týče struktury (název, anotace, klíčová slova atd.) Znalost těchto pravidel je potřebná pro publikaci výsledků vlastní práce.

2.2 Výslovnost

Výslovnost anglických zdravotnických termínů je obtížná. Má však své zákonitosti, po jejichž odhalení a zautomatizování jsme schopni odhadnout zvukovou podobu i mnoha neznámých výrazů. Hlavní potíž pro našince spočívá v tom, že anglická slova se **výrazně jinak čtou a jinak píší**. Například termín 'psychology' se vyslovuje jako [sai'kolədži], tedy 'p' se vůbec nerealizuje, 'g' se čte jako [dž] atd. Rozbíhavý vývoj psané a vyslovované podoby angličtiny se odehrál ve zvýšené míře okolo 15. století při takzvaném velkém hláskovém posunutí.

Fonetický přepis v této publikaci se řídí následujícími pravidly:

Výslovnost je uvedena v hranatých závorkách. Přízvuk je značen svislou čárkou nahoře před přízvukovanou slabikou. Je-li přízvuk na první slabice, označení je vynecháno. Případný vedlejší přízvuk je v nutných případech značen čárkou dole na řádku před přízvukovanou slabikou. Délka samohlásky je za ní značena dvojtečkou ([a:] = á) apod. Konvence značení hlásek se přidrží zvyklostí Haisova a Hodkova Velkého anglicko-českého slovníku (Hais, Hodek, 1991).

Pro správnou výslovnost anglických vokálů (samohlásek) a konsonantů (souhlásek) je užitečné seznámit se s celkovým systémem hlásek v tomto jazyce. Následující schéma a tabulka

zakreslují samohlásky a souhlásky z hlediska toho, kde a jak jsou v ústní dutině či jejím okolí tvořeny: SCHÉMA 2 – Samohláskový systém angličtiny

Vysvětlení:

- vysoké samohlásky se artikulují vysoko v ústní dutině, s jazykem blízko patra, otvor pro průchod vzduchového proudu je tedy menší a hovoříme o hláskách zavřených
- středové samohlásky se artikulují uprostřed vertikály ústní dutiny, jsou polootevřené
- nízké samohlásky se artikulují s jazykem na spodině ústní dutiny, jsou tedy otevřenější
- přední samohlásky se artikulují vpředu ústní dutiny, tedy blíže ke rtům a zubodásňovému přechodu
- střední samohlásky se artikulují uprostřed v předozadním směru ústní dutiny
- zadní samohlásky se artikulují v zadní části ústní dutiny, blíže hltanu

Značka Λ označuje krátké zadní 'a', jaké se objevuje například ve slově 'but', značka \circ označuje dlouhé otevřené 'o'.

Vedle jednotlivých samohlásek je v angličtině bohatě (daleko více než v češtině) zastoupen systém dvojhlásek:

ai: price [praɪs] - ei: face [feɪs] - oi: choice [čɔɪs] - əu: boat [bəʊt] - au: mouth [maʊθ] - iə: near [niə] - eə: square [skweə] - uə: cure [kjʊə].

Angličtina navíc disponuje i trojhláskami (tzv. triftongy):

eɪə: layer [leɪə] - aɪə: fire [faɪə] - oɪə: soya [soɪə] - auə: shower [ʃauə] - əuə: slower [sləʊə].

Souhláskový systém je mnohem početnější než samohláskový a opět jej můžeme členit podle místa a způsobu artikulace. Způsob vyslovování bývá buď třený (souhláska vzniká prouděním vzduchu přes hlasivkovou šterbinu), závěrový (souhláska vzniká otevřením uzávěry hlasivkové šterbiny, otevření překážky ve vzdušném proudu) nebo na přechodu mezi těmito dvěma způsoby. Z hlediska umístění klasifikujeme souhlásky odpředu artikulačního ústrojí (tedy od rtů) přes zuby, patro až k hrtanu.

ZPŮSOB AR- TIKULACE	MÍSTO ARTIKULACE								
	obou- retné (bi-labi- ální)	reto- zubné	zubní (den- tální)	dásňové (alveo- lámi)	post- dásňo- vé	před- předo- patrové	předo- patrové (pala- tální)	zado- patrové (velární)	hrtano- vé
ústní	p			t				k	
ZÁVĚROVÉ	b			d				g	
nosní	m			n				ŋ	
POLO-ZÁVĚ- ROVÉ						č [tʃ] dž [dʒ]			
TŘENÉ		f	θ	s					h
		v	ð	z					
bokové	w						j		
					r				
				l					

TABULKA 7 – Souhláskový systém angličtiny

Většina anglických hlásek se blíží hláskám českým, přesto najdeme několik takových, které v českém systému chybí, a některé, jejichž kvalita je dosti výrazně odlišná.

Hlásky, které čeština oproti angličtině zcela postrádá nebo se vyskytují výjimečně:

SAMOHLÁSKY (vokály)

ə - takzvaná neutrální samohláska (mixed vowel, neutral vowel). Podobá se českému zvuku váhání (hezitačnímu zvuku), který užíváme, když si nedokážeme na něco vzpomenout. Zaznívá rovněž při vyslovování české abecedy: nevyslovujeme [p], nýbrž [pə].

æ – velmi široké (otevřené) 'e'. Připomíná částečně české [a]. Zaznívá například i ve variantách českého citoslovce 'béééé'.

SOUHLÁSKY (konsonanty)

θ – neznělá zubní (zubodásňová, dentální) hláska třeného charakteru, špička jazyka se opírá o zadní stranu horních řezáků a vyslovíme jakoby šišlavé české 's'.

ð – znělá zubodásňová hláska třeného charakteru. Znělý protějšek [θ]. Špička jazyka se opírá opět o zadní stranu horních řezáků a vyslovíme jakoby české 'z'. Někdy se blíží spíše hlásce 'd'.

ŋ – nosové 'n'. V češtině je známo pouze ze spojení jako je venku [vejŋku] nebo Kongo [koŋgo]. Jde o zadopatrové 'n', na rozdíl od klasického 'n' dásňového.

w – obouretné (bilabiální) 'v', velmi se podobá polskému 'ł'. Rty jsou zaokrouhlené a artiklace se blíží samohlásce 'u'. 'w' je třeba odlišovat od jednoduchého 'v'.

Odlišně se ve srovnání s českým protějškem realizuje anglické 'r'. V mnoha případech (na konci slova) se psané 'r' nevysloví vůbec ('far'), nebo jen náznakově. Pokud se 'r' vyslovuje, je oproti českému kmitavému 'r' nekmitavé a vyslovuje se více vzadu. Existují případy, kdy se v proudu řeči vkládá 'r' i tam, kde není v psané podobě přítomné – jde o tzv. intrusive 'r'. Odlišnou realizaci má rovněž anglické 'l'. Existuje ve dvou variantách – jasné (clear 'l', v pozici před samohláskami a před 'j') a temné (dark 'l' [ɫ] před souhláskou a na konci slova). Specifickým rysem anglických neznělých ústních závěrových hlásek (p, t, k) je takzvaná aspiratione čili přídech ('part' se vysloví jako [p^ha:t], kde po 'p' následuje zvuk připomínající dechnutí na zrcátko). Další odlišnosti anglických a českých samohlásek (vokálů) a souhlásek (konsonantů) nejsou tak výrazné.

Při hláskování slov (hláskování = spelling) se uplatňují názvy písmen. Přehled hláskování podává následující tabulka: (TABULKA 8 - Anglická abeceda a hláskování)

ABECEDA				
a [ei]	b [bi:]	c [si:]	d [di:]	e [i:]
f [ef]	g [dži:]	h [eič]	i [ai]	j [džeij]
k [keij]	l [el]	m [em]	n [en]	o [əu]
p [pi:]	q [kju:]	r [a:]	s [es]	t [ti:]
u [ju:]	v [vi:]	w [dablju:]	x [eks]	w [wai]
z [zed/zi:]				

: označuje délku

Hlásky navíc: ə æ ŋ θ ð

Výrazné odlišnosti nacházíme mezi oběma jazyky - českým a anglickým - v oblasti slovního přízvuku (word stress, označuje se kolmičkou ' před přízvukovanou slabikou). Ve spisovné češtině je přízvuk na první slabice (kromě nepřízvukných slov, například neslabičných předložek), zatímco v angličtině je pohyblivý a anglické slovo může mít i více přízvuků (hlavní – značený horní kolmičkou, a vedlejší – značený dolní kolmičkou). Řada dlouhých anglických

slov latinského/řeckého původu má více než jeden přízvuk – kupříkladu regurgitation [ri,gə:dʒi'teɪʃn], což se projevuje výrazným způsobem v medicínské terminologii. Některá víceslovná spojení naopak mohou být zastřešena jen jedním přízvukem (wedding ring ['wɛdɪŋ rɪŋ]). V určitých případech je přízvuk tím hlavním, co odlišuje slovní druhy (record [rɛkəd] = rekord, záznam x record [rɪ'kɔ:d] = zaznamenat, nahrát). Řada mezinárodních slov má v angličtině jinak kladený přízvuk než v češtině – je to patrné například u názvů oborů, končících na -logy (logie): neurologie ['neuroloʒi] x neurology [nju:'rɒlədʒi].

Další atributy výslovnosti tvoří vedle rytmu především takzvané **vyšší promluvodé jednotky**:

1. slabiky (v angličtině pozorujeme určitou tendenci vyslovovat otevřené slabiky, tedy ty končící na samohlásku, dlouze (výslovnost s dvojhláskou se považuje také za dlouhou), zatímco ty končící na souhlásku, tedy uzavřené, vyslovovat krátce – bit [bit] x bite [bait]).
2. takt
3. vyšší promluvodé úseky, věta (věta se vyznačuje intonací, zpravidla založenou na stoupavé tendenci, klesavé tendenci, nebo jejich kombinaci. Oznamovací věty a doplňovací otázky obvykle intonačně klesají, zatímco zjišťovací otázky (s odpověďmi ano/ne) stoupají. Zatímco české věty častěji začínají na přízvučný prvek, u anglických mnohdy stojí na začátku věty nepřízvučný prvek, čímž je ovlivněna celá melodie věty. Obecně je angličtina silně melodickým jazykem, což napomáhá jejímu uplatnění v hudebních textech.

Pro **výslovnost zdravotnických termínů** je potřebné znát některé zásady výslovnosti týkající se konkrétních kombinací hlásek. Úvodní seskupení souhlásek a samohlásek se chovají následovně:

bi-, tri- jako číselné předpony (dvoj-, troj-) vyslovujeme s dvojhláskou [bai], [traɪ]

ca-, cr-, cu- vyslovujeme s [k] na začátku, např. carcinoma [ka:'rsɪ'nəʊmə], v seskupení **ce-, cy-** se c vysloví jako [s], např. cerebral [serɪbrəl], cytology [saɪ'tɒlədʒi]

de- vyslovujeme jako [di:-], např. detoxicate [di:'tɒksɪkeɪt]

dia- vyslovujeme s trojhláskou, tedy [daɪə], např. diarrhoea [daɪə'riə]

ps- vyslovujeme jako [s], např. pseudotumor [su:'dɔʊ'tju:mə]

re- vyslovujeme jako [ri:], například rehabilitation [ri:ə,bɪlɪ'teɪʃən]

rh- vyslovujeme jako [r], např. rhinitis [rai'naitis]

sh- vyslovujeme jako [š], například shin [šin]

th- vyslovujeme v některých výrazech nezněle jako [θ], např. thumb [θam], v jiných zněle jako [ð], např. though [ðəu].

Výslovnost zakončení je následující:

-ae jako koncovku nepravidelného množného čísla u původem latinských výrazů (v protikladu ke většině anglických podstatných jmen – ta tvoří množné číslo pomocí –s) vyslovujeme jako [i:], např. vertebrae [və:ti'brɪ:], formulae [fo:mjuli:]

-algia (slovní komponenta vyjadřující význam 'bolest') se vyslovuje jako [ældʒə], např. myalgia [mai'ældʒə]

-ation, což je poměrně častá přípona podstatných jmen, označující děje, činnosti, výsledky děje, vyslovujeme jako [eiʃən], např. pronation [pro'neiʃən]

-gina jako zakončení některých ženských substantiv (podstatných jmen) vyslovujeme jako [dʒainə], např. vagina [və'dʒainə], angina [ən'dʒainə]

-ices jako další koncovku nepravidelného množného čísla vyslovujeme jako [isi:z], např. varices (množné číslo od 'varix') [veərɪsi:z]

-ition, což je přípona mnoha podstatných jmen označujících vlastnosti, procesy a děje, vyslovujeme jako [iʃən], např. inhibition [ɪnhi'biʃən]

-itis, což je přípona téměř všech výrazů označujících zánětlivá onemocnění, vyslovujeme jako [ai(ə)tɪs], např. cystitis [sɪs'tai(ə)tɪs]

-osis u názvů onemocnění se vyslovuje jako [əʊsɪs], např. halitosis [hali'təʊsɪs]

-ous jako zakončení adjektiv (přídavných jmen) vyslovujeme jako [əs], např. infectious [ɪn'fekʃəs]

-pathy, což je přípona nezápětlivých chorob, vyslovujeme jako [pəθi], např. cardiomyopathy [kardio,mai'opəθi].

K učení se výslovnosti konkrétních slov lze přistupovat v zásadě dvěma způsoby – buď si opakovaným nácvikem zažijeme výslovnost konkrétních, třeba i složitých termínů, nebo se

pokusíme pochopit obecné zákonitosti a tendence, kterých je omezené množství, a které nám pomohou odhadnout správnou výslovnost neznámých výrazů. Je však nutné připustit, že zvláště v oblasti bohaté a morfologicky složité medicínsko-ošetrovatelské teorie je to náročný úkol.

2.3 Grafická stránka jazyka

S ohledem na podobnost anglického a českého grafického systému je potřeba uvést spíše jen několik technických poznámek. S odlišnostmi se můžeme setkat při psaní číselných výrazů, neboť anglosaský a například také japonský úzus používá jiné tvary číslic a mohlo by dojít k záměně za jiné číslice, případně písmena. (TABULKA 9 – Anglické číslice)

ČESKÁ VARIANTA	ANGLICKÁ VARIANTA
1	1
4	4 4
6	6
7	7
9	9
0	θ

Ačkoliv styl písma užívaný jednotlivými autory kolísá, znalost základních tvarů ručně psaného textu pomůže vyhnout se nedorozuměním a desinterpretacím. - Srv. Hladký, 1991.

Poměrně zásadním rozdílem je využití čárky a tečky v číselných výrazech v anglickém textu. Zatímco českou zvyklostí je používat desetinnou čárku (3,14), v angličtině se používá de-

setinná tečka (3.14). Čárka je pak vyhrazena pro oddělování řádů u vysokých čísel (1,235 odpovídá českému 1 235, 1,000,000 je jeden milion apod.)

Pro anglickou grafiku je typické také odlišování spojovníku (hyphen, v řadě složených slov, například 'sodium-free' = 'bez obsahu sodíku/soli') od pomlčky (dash, která je delší a není uvnitř slov, například 'Antidepressants – nothing to be ashamed of.' = 'Antidepresiva – nic, za co byste se měli stydět.')

2.4 Tvoření slov a nových pojmenování – slovtvorba

2.4.1 Motivace

Anglická **slovní zásoba je obohacována** mnoha způsoby, a to zevnitř (využitím vlastních prostředků), i z vnějšku (prostřednictvím výpůjček). Potřeba vzniku nových pojmenování vychází z několika skutečností, mezi které patří: 1. nové objevy, vynálezy, teorie, technologické postupy a produkty (v oblasti medicíny například nové způsoby léčby, nové přístroje a léky), 2. změny ve společnosti a jejích institucích (mění a vyvíjejí se například pojmenování zdravotnických profesí a funkcí, mění se systémy zdravotního pojištění – v ČR byl například před časem zaveden nový víceslovný termín 'regulační poplatek'), 3. intelektualizace jazyka a snaha o zpřesňování či eufemizaci existujících termínů (často žel na úkor jednoduchosti, průhlednosti a nosnosti – například termín 'zdravotně postižený' byl inovován na 'osoba se zdravotním postižením'), 4. snaha o novost, atraktivnost výrazu (například v rámci marketingových strategií při prodeji léčiv), 5. tendence k úspornosti vyjádření (kvůli tomuto vlivu dochází ke zkracování existujících slov, vzniku zkratk apod. - například 'doctor' → 'doc' (odkazovaný objekt se ale nemění, stále jde o lékaře, mění se jen forma).

Znalost tvoření slov je užitečná ze dvou důvodů – jednak pomáhá pochopit strukturu a význam existujících výrazů, jednak nám dovoluje tvořit výrazy zcela nové, popřípadě si odvozovat výrazy, které v jazyce již existují, ale my sami je zatím neznáme. Následující přehled podává základní informace o způsobech obohacování slovní zásoby v angličtině a uvádí některé typické příklady.

2.4.2 Přejímání

Přejímání je proces obohacování slovní zásoby založený na použití výpůjček (loans, loanwords, borrowings) z jiného jazyka. Při přejímání odpadá potřeba tvořit nové slovo a zároveň je zachována určitá mezinárodní srozumitelnost výrazu. Problémem ovšem může být menší srozumitelnost výpůjčky pro starší generaci nebo jinou část společnosti, která se danému jazyku neučila – lékaři a sestry by proto v kontaktu s lidmi, kteří neovládají anglický jazyk, neměli používat při edukaci bez vysvětlení termíny, které by zůstaly adresátovi neprů-

hledné (např. flossovat, second look). Podrobný výčet anglicizmů (přejatých anglických slov) v medicínské oblasti je uveden v kapitole 1.3. Zdrojem terminologie jsou však i další jazyky, zejména řečtina a latina, z nichž i v nové době vznikají takzvané pseudovypůjčky (nově do-tvořené výrazy jako 'electrocauter').

2.4.3 Skládání

Skládání (composition, compounding) spočívá v kombinaci nejméně dvou slovních zákla-dů. Významy obou (nebo všech) tak vytvářejí novou významovou jednotku. Pravopis složenin kolísá, některé jsou psány dohromady (chickenpox, brainstem), jiné se spojovníkem (oral-a-ntral, flu-like, Epstein-Barr, blood-tinged, Hemocult-positive, Swan-Ganz), další pak oddě-lené mezerou, ale ve výslovnosti realizované s jedním přízvukem (ward round). Posledně jmenovaný typ plynule přechází do víceslovných termínů, o kterých pojednáváme dále.

Skládáním vznikají zejména nová podstatná jména, přídavná jména, slovesa a číslovky. Vztah mezi částmi složeniny může být rovnocenný/koordinační (deaf-mute) nebo podřízený (airtight).

Podstatná jména vznikají zejména skládáním dvou podstatných jmen (tapeworm), pří-davného jména s podstatným (smallpox), případně slovesa s podstatným jménem (searchlight), předložky/částice s podstatným jménem (in-patient, aftercare). Složená přídavná jména bývají nejčastěji tvořena ze dvou přídavných jmen (grey-green), z přídavného jména a slovesného tvaru (far-reaching, ill-defined), podstatného jména a přídavného jména (colour-blind), podstatného jména a slovesného tvaru (bed-ridden), případně příslovečné částice a pří-davného jména nebo slovesného tvaru (overanxious, incoming). Číslovky vznikají skládáním nižších číslovek (seventy-eight), od číslovek se též snadno odvozují přídavná jména (12-hour = dvanáctihodinový). Slovesa se pak tvoří složením předložky (out, over nebo under) s tvaro-slovně jednodušším slovesem (underexercise).

V některých případech je obtížné identifikovat výchozí slovní druh a slovo je propojeno spojovací samohláskou (nejčastěji -o-, -i-), například ve složeninách typu 'elastoplast' (ná-plast) nebo 'vermiform' (červovitý).

2.4.4 Zdvojování

Zdvojování je poměrně málo produktivní typ tvoření slov v odborné oblasti, přesto se tvo-řivě uplatňuje v hovorové angličtině, v dětské mluvě apod. Zdvojení je buď prosté (goody-go-ody = hodňoučký, wee-wee = čůrat), nebo provázené změnou samohlásky (tick-tack), nebo rýmované (willy-nilly = volky nevolky).

2.4.5 Křížení

Křížením (blending) vznikají takzvané zkříženiny či kufříková slova (blendings, port-monteau words). Opět nejde o typ tvoření, který by byl pro zdravotnickou terminologii typický, ale jednotlivé případy v ní najdeme (vacutainer = vacuum + container = vakueta, breathalyser = breath + analyser = analyzátor dechu, Medicare = medical + care = systém zdravotního pojištění pro seniory a osoby se zdravotním postižením, diskhaler = disk + inhaler = diskový inhalátor).

2.4.6 Zpětné tvoření

Zpětné tvoření (back-formation) se zakládá obvykle na odebrání určité části slova a v tom smyslu je opakem odvozování. Příkladem je sloveso 'to baby-sit' (hlídat děti), které zřejmě vzniklo zkrácením původního podstatného jména 'baby-sitter' (slečna na hlídání), nebo sloveso 'to televise', založené na původním 'television'. Zpětným tvořením vznikají téměř výhradně slovesa (jednoduchá i složená) z podstatných jmen a přídavných jmen.

2.4.7 Konverze

Konverze znamená přechod slova od jednoho slovního druhu k jinému bez formální změny. V angličtině jde o poměrně produktivní typ tvoření, který je možné také považovat za odvozování s nulovou příponou (viz bod I.) Jako příklady konverze v obecné mluvě a ve zdravotnické terminologii můžeme uvést:

původní slovo	význam	konverze slova	význam
disabled (příd. jm.)	zdravotně postižený	the disabled (podst. jm.)	osoby se zdravotním postižením
doctor (podst. jm.)	lékař	to doctor (sloveso)	provozovat lékařskou praxi
go (sloveso)	jít, jet	a go (podst. jm.)	pokus
man (podst. jm.)	muž, člověk	to man (sloveso)	opatřit posádkou
remedy (podst. jm.)	léčebný prostředek	to remedy (sloveso)	napravit
shoulder (podst. jm.)	rameno	to shoulder (sloveso)	nést na svých bedrech
star (podst. jm.)	hvězda	to star (sloveso)	hrát hlavní roli
wealthy (příd. jm.)	bohatý	the wealthy (podst. jm.)	bohatí lidé

TABULKA 10 – Konverze (přechod) slovních druhů

U konverzí se členem určitým (the) jde většinou o kolektivní pojmenování (the disabled = osoby se zdravotním postižením jako celek).

2.4.8 Změny významu

Významem slov, slovních spojení i větších jazykových celků se zabývá **sémantika**. Pro historický náhled na konkrétní slovo je důležitá informace, jak se vyvíjel jeho význam, zda se měnil, rozšiřoval, zužoval, nabaloval na sebe různé emoční odstíny či je naopak ztrácel. Podle toho rozlišujeme následující typy významových změn:

- **rozšíření významu**, generalizace: anglické 'place' původně označovalo 'širokou ulici' (z latinského 'platea'), postupně však začalo znamenat 'město', 'plocha vyhrazená určitému účelu' a nakonec 'místo' obecně. Řada zobecnění vznikla rozšířením významu obchodních značek. Například výraz 'Bandaid' byl původně vyhrazen pro konkrétní výrobek (náplast) konkrétní firmy, v současné angličtině však běžně označuje náplast bez ohledu na výrobce. Podobně 'Velcro' bylo zprvu označení pro konkrétní výrobek, nyní se píše s malým počátečním písmenem a označuje jakýkoli suchý zip. Fotokopírování suchou cestou (xeroxování) získalo svůj název rovněž od konkrétního produktu.
- **zúžení významu**, specializace: anglické slovo 'doctor' původně znamenalo 'učitel', později 'odborník, expert'. Stalo se součástí slovního spojení 'medical doctor', tedy 'odborník na medicínu, lékař'. Přídavné jméno 'medical' postupně začalo být pocíťováno jako nadbytečné a bylo vypuštěno. Dnes nese výraz 'doctor' hlavní význam 'lékař'. Došlo tedy ke specializaci. (Pozn.: Nynější slovo 'docent' pochází, stejně jako 'doctor', z latinského 'docere' = 'učit'.) Typičtějším příkladem zúžení významu jsou však jiná slova, například 'undertaker', které dříve znamenalo 'podnikatel', ale nyní označuje jen podnikatele v oblasti pohřebnictví (pracovník pohřebního ústavu). Ke zúžení došlo i u slova 'girl', které původně (ještě kolem roku 1300) označovalo mladého člověka, zato v současné jazyce se omezuje na 'děvče'.
- **metafory** a další typy posunu významu: sloveso 'to surf' (surfovat) zprvu označovalo pobřeží Indického oceánu, od počátku 20. století pak jízdu na prkně na hřbetech vln a nyní se běžně užívá obrazně pro procházení internetových stránek. Výraz 'heart' nejprve označoval pouze doslovné srdce (orgán), popřípadě odvahu, mysl, pocity, později se začal užívat i ve smyslu 'střed', 'jádro' ('the heart of the matter' = 'jádro věci'). Jako metaforu označujeme přenesení významu na základě vnější podobnosti (například české 'ohryzek' jako označení výčnělku štítné

chrupavky – cartilago thyroidea), jako metonymií přenesení významu na základě vnitřní souvislosti (například 'to read Shakespeare' = 'číst Shakespeara', ve skutečnosti jeho literární díla), jako synekdochu pak použití označení pro část k označení celku a naopak (slovo 'transistor' například svého času označovalo celé 'rádio/radio', nikoliv jen konkrétní elektronickou součástku v něm).

- **změny emočního zabarvení:** tento typ změny bývá buď směrem ke zhrubění významu nebo jeho zjemnění. Příkladem zhrubění (augmentace, pejorace) je přídavné jméno 'cunning', které dříve znamenalo 'chytrý, znalý' a v současné angličtině znamená 'vychytralý'. Příkladem zjemnění (ameliorace) je slovo 'knight', které původně označovalo sluhu, ale nyní má význam 'rytíř', tedy označuje daleko vyšší sociální pozici. Podobně 'nice', původně znamenající 'hloupý, stupidní', dnes nese význam 'pěkný, milý'.

Je těžké rozhodnout, zda významovou změnou vzniká nové slovo. Forma zde totiž (na rozdíl od většiny jiných způsobů tvoření slov) zůstává stejná, ale mění se obsah, a to často jen v některé své složce. Posun významu však může být tak zásadní, že slovní forma začne označovat zcela jinou skutečnost, a pak již můžeme hovořit o tvoření slov poměrně spolehlivě.

2.4.9 Krácení

V angličtině má krácení dvojí podobu. Buď vede ke vzniku zkrácených slov, v tom případě jde o takzvaný clipping, nebo vede ke vzniku zkratk (nejčastěji iniciálových, tedy složených z počátečních písmen výchozích slov, jindy skeletových, tedy složených z nosných souhlásek výchozího slova, případně lineárních, tedy složených z prvních několika písmen výchozího výrazu).

Příklad clippingu: laboratory>lab, doctor>doc

Příklad iniciálové zkratky čtené jako slovo (akronym): Acquired Immune Deficiency Syndrome>AIDS

Příklad iniciálové zkratky čtené po jednotlivých hláskách: Computerized Tomography>CT

Příklad skeletové zkratky (staví na nosných souhláskách): tablet>tbl, drainage>drng

Příklad lineární zkratky (úvodní úsek slova): infusion>inf.

Příklad rámcové zkratky (první a poslední písmeno nebo shluk písmen): doctor>dr.

V odborných textech mají zkratky poměrně vysokou frekvenci, ať už jde o zkratky obecně zavedené, nebo příležitostné (pro daný text).

Vybrané **obecné zkratky** (prvních pět zkratek a 'p.m.' jsou latinského původu):

Anglická zkratka	Česká zkratka	Plné znění
a.m.		ráno, dopoledne
e.g.	např.	například
etc.	atd.	a tak dále
i.e.	tj.	to jest
ibid.	ibid.	tamtéž
no.	č.	číslo
p.	s., str.	strana
p.m.		odpoledne, večer
vol.	sv.	svazek
y.o.	r.	roků (věk)

TABULKA 11 – Vybrané obecné zkratky

Vybrané **zdravotnické zkratky**:

Anglická zkratka	Plné znění	Český překlad
A/O	alert and oriented	lucidní, orientovaný
A&D	admission and discharge	přijetí a propuštění
ADL	activities of daily living	aktivity denního života
amb	ambulation, able to walk	chůze, schopen chůze
BM	bowel movement	stolice, vyprázdnění
BP	blood pressure	krevní tlak
BR	bed rest	klid na lůžku
brp	bathroom privileges	svolení užívat toaletu
Bx	biopsy	biopsie
c/o	complains of	stěžuje si na..., stesky pacienta
CBC	complete blood count	kompletní krevní obraz, krevní obraz a diferenciál
cc	chief complaint	hlavní potíže (pacienta), důvod návštěvy
CNS	central nervous system	centrální nervová soustava

Anglická zkratka	Plné znění	Český překlad
CPR	cardiopulmonary resuscitation	kardiopulmonální resuscitace
CS	cesarean section	císařský řez
CST	continue same treatment	pokračovat v dosavadní léčbě
CT	computed tomography	počítačová tomografie
DC	discontinue	vysadit, ex
DOB	date of birth	datum narození
DVT	deep vein thrombosis	hluboká žilní trombóza
ECG	electrocardiogram	elektrokardiogram
ED	emergency department	urgent, urgentní příjem
ENT	ear, nose and throat	ORL, ušní, nosní, krční
F/U	follow-up	kontrola, objednan
FBS	fasting blood sugar	glykémie nalačno
Fx	fracture	zlomenina
GI	gastrointestinal	gastrointestinální
h/o	history of	...v anamnéze
H&P	history and physical	anamnéza a fyzikální vyšetření
Hx	history	anamnéza
I&O	intake and output	příjem a výdej (tekutin)
M.D.	medical doctor	MUDr., lékař
NED	no evidence of disease	bez patologického nálezu, bpn
NPO	nothing per os	nic per os, nic ústy
NS	normal saline	fyziologický roztok
OR	operating room	operační sál
OV	office visit	kontrola, návštěva u lékaře
PI	present illness	současné onemocnění
prep	prepare for	připravit na
pt	patient	pacient
RRR	regular rate and rhythm	pravidelná srdeční akce
Rx	prescription	recept (na léky)
S/S	signs and symptoms	znaky a příznaky, objektivní a subjektivní potíže
SH	social history	sociální anamnéza
SOAP	subjective, objective, assessment, planning	subjektivní údaje (od pacienta), objektivní údaje (vyšetření, laboratorní výsledky), posouzení/diagnóza, plán péče a léčby

Anglická zkratka	Plné znění	Český překlad
SOB	shortness of breath	dušnost
SR	sedimentation rate	sedimentace (erytrocytů)
Sx	signs, symptoms	znaky a příznaky
tab	tablet	tableta
tpr	temperature, pulse, respiration	teplota, tepová a dechová frekvence
TX	treatment	léčba, terapie
URI	upper respiratory infection	infekce horních cest dýchacích
UTI	urinary tract infection	infekce močových cest
VS	vital signs	základní životní funkce, vitální funkce
W/C	wheelchair	invalidní vozík
wd	wound	rána

TABULKA 12 – Vybrané zdravotnické zkratky

Specifickou oblast tvoří zkratky vztahující se k **dávkování a užívání léčiv**. Přehled hlavních zkratk tohoto okruhu uvádí následující tabulka:

Anglická zkratka (zpravidla latinského původu)	Plné znění	Český překlad
a.c.	ante cibum	před jídlem
ad lib.	ad libitum	dle libosti
alt. h.	alternis horis	co druhou hodinu
b.i.d., bid	bis id die	dvakrát denně
cc, wf	cum cibo, with food	s jídlem (ale 'cc' může znamenat i kubický cm)
h.s.	hora somni	před spaním
i.m.	intra muscular	intramuskulární, do svalu
i.v., IV	intravenous	intravenózní, do žíly
inj	injection	injekce, injekčně
od, qd	omne in die, quaque die	jedenkrát denně
p.c.	post cibum	po jídle
p.o.	per os	per os, ústy
p.r.	per rectum	per rectum, konečníkem
prn	pro re nata	dle potřeby
q.i.d.	quattuor in die	čtyřikrát denně
q.l.	quantum libet	dle libosti

Anglická zkratka (zpravidla latinského původu)	Plné znění	Český překlad
s.c., SQ	subcutaneous	subkutánní, do podkoží
supp	suppository	čípek
t.i.d.	ter in die	tříkrát denně
ung.	unguentum, ointment	mast

TABULKA 13 – Vybrané zkratky v oblasti léčiv

Znalost zkratk je důležitou součástí zdravotnické profese – jejich nepochopení v dokumentaci či odborné literatuře by totiž mohlo vést k pochybení či záměně, a tím ohrozit zdraví pacientů.

2.4.10 Odvozování

Odvozování (derivative) patří spolu se skládáním a zkracováním k nejproduktivnějším způsobům tvoření nových pojmenování. Jde o tvoření, které se zakládá zejména na použití předpon (tzv. prefixace) a přípon (sufixace), výjimečně i složek vkládaných doprostřed slova. Předpony a přípony v anglickém jazyce jsou jak domácího, tak latinsko-řeckého původu, výjimečně se v nich odrážejí i jiné jazyky, například francouzština. Vybrané typy běžných předpon shrnuje následující tabulka (TABULKA 14 – Běžné předpony při tvoření slov):

Typ předpony	Příklady
záporné a protipostojivé	un-, non-, a-, dis-, in-/im- (varianta im- je před 'p' - např. 'impartial'), anti-, counter-
odlučovací, zbavovací	de-, dis-, un-, re-
vyjadřující stupeň	super-, hyper-, mini-
lokativní (vyjadřují umístění, pohyb)	supra-, intra-, inter-, sub-, trans-
vyjadřující čas a pořadí	pre-, post-, ex-
pejorativní (znehodnocující, záporně hodnotící)	mal-, mis-, pseudo-
opakovací	re-
číselné	uni-, bi-, mono-, di-, tri-, tetra-, multi-, poly-
konverzní (vyjadřující změnu stavu)	be-, en- ('enslave' apod.)
jiné	neo- (novo-), pan- (vše-), proto- (předstupeň), semi (polo-), auto- (samo-) atd.

(Volně podle Peprník, 1992, s. 9)

Příponové odvozování probíhá přiřčením koncové skupiny písmen s určitým obecným významem nebo významem gramatickým k základové části slova. Znalost typických přípon

pomáhá vytvářet slova tehdy, když si nevíme rady, ale známe slovo příbuzné, a pomáhá také porozumět složitějším výrazům tím, že si oddělíme jejich základ od přičleněných částí.

Typické **přípony** pro jednotlivé slovní druhy uvádí následující tabulka. Výčet samozřejmě není vyčerpávající:

Slovní druh	Typické přípony
Podstatná jména	<p>-acy: stav kvality (accuracy=přesnost)</p> <p>-age: označení místa, stavu, činnosti (storage=skladování)</p> <p>-dom: stav, hodnost (boredom=nuda)</p> <p>-ee: osoba zasažená činností (interviewee=osoba, s níž je veden rozhovor)</p> <p>-er: činitelská přípona, aktér činnosti (porter=vrátný), variantou je -or (zakončení '-or' ve slově 'doctor' je ale původní latinské, v latině 'doctor' znamenalo 'učenec, učitel, rádce' a v angličtině je tento výraz poprvé doložen roku 1303)</p> <p>-(e)ry: vyrobené předměty (machinery=stroje)</p> <p>-ess: žena v určité roli (managress=manažerka)</p> <p>-hood: vlastnost, stav (statehood=státnost)</p> <p>-ing: výsledek činnosti nebo činnost sama (caring=pečování, filling=plomba)</p> <p>-ism: označení hnutí (freudism=freudizmus)</p> <p>-ist: označení stoupence nebo osoby vykonávající určitou činnost (radiologist=rentgenolog)</p> <p>-ity, -ty: stav, vlastnost (ambiguity=víceznačnost)</p> <p>-let: zdrobňovací přípona (droplet=kapénka)</p> <p>-ment: stav, proces (retirement=odchod do důchodu)</p> <p>-ness: vlastnost (short-sightedness=krátkozrakost)</p>

	<p>-ship: kolektiv, stav (hardship=těžkost)</p> <p>-th: vlastnost, kvalita (warmth=teplo)</p> <p>-ure: proces, výsledek činnosti (incisure=zářez, incize)</p>
Přídavná jména	<p>-able/-ible: schopnost provést s objektem určitou činnost (reparable=napravitelný)</p> <p>-al, -ical, -ial: abstraktní vlastnost (technical=technický, odborný)</p> <p>-ed: nesoucí určitou vlastnost (bald-headed=holohlavý)</p> <p>-en: jsoucí z určitého materiálu (wooden=dřevěný)</p> <p>-ese: označení některých národních příslušností (Japanese=japonský)</p> <p>-ful: plný určité vlastnosti (respectful=uctivý)</p> <p>-ic: charakteristický pro, mající určitou vlastnost (homeopathic=homeopatický)</p> <p>-ish: vyjadřuje vlastnost, podobnost něčemu, kvalitu (bluish=namodralý)</p> <p>-less: postrádající něco (bloodless=bez-krevný)</p> <p>-like: podobný něčemu (flu-like=podobný chřípce)</p> <p>-ous/-ious: vyznačující se čím (envious=závistivý)</p> <p>-some: působící něco (tiresome=únavný)</p> <p>-ward: směřující k něčemu (backward=zpětný)</p> <p>-y: nesoucí určitou vlastnost (bony=kostnatý)</p>
Příslovce	<p>-ly: nejčastější přípona k odvozování příslovčí (daily=denně, carefully=opatrně)</p> <p>-wise: určitým směrem (clockwise=po směru hodinových ručiček)</p>
Slovesa	<p>-ate: opatřit něčím, učinit jakým (activate=aktivovat)</p>

	<p>-en: stát se nějakým, učinit nějakým (strengthen=posílit, whiten=vybělit)</p> <p>-(i)fy: učinit nějakým (simplify=zjednodušit)</p> <p>-ize: uvést do nějakého stavu, zpracovat, vykonávat něco (rationalize=racionalizovat, pasteurize=pasterizovat)</p>
--	--

TABULKA 15 – Běžné přípony při tvoření slov

2.4.11 Novotvoření

Jako **novotvoření** (neologisms, coinages) označujeme vznik zcela nových, originálních pojmenování pro mimojazykové skutečnosti, které se vynořují prostřednictvím objevů, vynálezů a změn ve společnosti, popřípadě jako produkty fantazie umělců. Rekordmanem ve tvorbě neologismů byl spisovatel James Joyce, některé najdeme i v sérii o Harry Potterovi, stranou nezůstává ani oblast zdravotněvědná. Příkladem čistého neologismu je výraz Houyhnhnms, což je pojmenování pro inteligentní koně v románu Jonathana Swifta Gulliverovy cesty. Řada neologismů ovšem spadá do kategorie odvozených slov, která jsou ovšem příznačná svou neobvyklostí, novostí (např. 'nanobe', vytvořeno analogicky k 'microbe', což je kreativní označení organismů menších než mikroby.)

2.4.12 Tvoření víceslovných pojmenování

Vedle tvoření jednotlivých slov je pro terminologii neméně podstatný vznik **víceslovných pojmenování**, která sice formálně mají více členů, ale označují jeden pojem. Některá taková pojmenování řetězí i více než dva prvky a mohou tak velmi přesně a specificky vymezovat danou označovanou skutečnost – například 'persistent somatoform pain disorder' (přetrvávající somatoformní bolestivá porucha) je zavedené označení pro diagnostickou jednotku F45.4 dle MKN-10. (Mezinárodní klasifikace nemocí, 1993)

Nejčastějším typem víceslovných termínů v angličtině jsou takové, kde je závěrečnou část tvoří podstatné jméno a před ním jsou kladena různá přídavná jména (popřípadě podstatná jména, neboť ta se před jiným podstatným jménem v anglickém jazyce automaticky mění na funkční přídavné jméno). Na příkladu z předchozího odstavce je možné strukturu víceslovných pojmenování znázornit následovně:

přídavné jméno		přídavné jméno		podstatné jméno ve funkci příd.		podstatné jméno
persistent	+	somatoform	+	pain	+	disorder

SCHÉMA 3 – Stavba víceslovného termínu

2.4.13 Onomatopoeia (zvukomalba)

Zvukomalebná slova patří především do kategorie **citoslovci**, občasně i do kategorie sloves. Jsou to jediné výrazy, které mají přímý vztah k pojmenovávané skutečnosti – napodobují reálný zvuk „tak jak je“. Naprostá většina slov v jazyce má naproti tomu vůči skutečnosti a pojmům, pomocí kterých skutečnost myšlenkově uchopujeme, vztah 'libovolnosti' - tzv. arbitrárnosti: to, čemu my říkáme 'nachlazení' v Anglii říkají 'cold', na Slovensku 'nachladnutie' a v Polsku 'przeziębienie', přesto jde o odkaz na jednu a tutéž skutečnost. Vztah mezi jazykovým znakem a skutečností (respektive pojmem, který kognitivně odráží určitou její část) je tedy založen na přiřazení „libovolné“ psané či mluvené formy k pojmenovávanému prvku. Tato libovolnost se však řídí možnostmi a pravidly jazyka, a také je záhy ve společnosti ustálená – nemůžeme si pak dovolit nazývat ledvinu jinak než ledvina, protože by to znemožňovalo komunikaci.

Onomatopoická slova se téměř nevyskytují v psaném zdravotnickém projevu, zato v každodenním kontaktu s pacientem a mezi členy zdravotnického týmu mohou být zcela běžná (hiss, whirr, click, thump, crash, bang, hiccup, bubble).

Blízko k onomatopoickým slovům mají primární citoslovce, která spíše než nápodobě slouží vyjádření emocí a hnutí mysli (oh = och, huh = jé, cha, aha = vyjadřuje překvapení, posměch, uh-huh = vyjadřuje nesouhlas, phew = fuj, hurrah = hurá).

2.4.14 Další změny ve slovní zásobě

Někdy dochází ke změnám ve slovní zásobě z toho důvodu, že je jisté slovo pocíťováno jako neuctivé, pejorativní, a je pocíťována společenská **potřeba jej zaměnit** za jiné. To se týká zejména citlivých oblastí jako je vylučování a věci s ním spojené, intimita, tloušťka postavy, popřípadě oblast nemoci, postižení a umírání. Tak například byla postupně užívána celá škála slov pro označení postiženého člověka:

crippled → handicapped → disabled → physically challenged

Pokud je snaha o korektnost výrazná, hovoříme o takzvané zdvořilostní angličtině (politically correct English), kde je neslušné říkat 'blind' (slepý), ale volí se „citlivější“ výraz 'vi-

sually impaired' (zrakově znevýhodněný) apod. Někdy tato snaha o slušnost (jakkoli motivovaná) může nabývat až komických rozměrů ('folically challenged' = 'folikulárně znevýhodněný' místo 'bald-headed' = 'holohlavý', 'chronologically gifted' = 'chronologicky nadaný' místo 'old' = 'starý').

Z uvedeného přehledu změn, ke kterým ve formě i významu jazykových jednotek dochází, je patrné, že jazyk je neustále se měnící systém, který je 'živý', ale má také svou historii. Historii jednotlivých slov a spojení osvětluje **etymologie**, tedy nauka o původu slov. Zatímco slovo tvorbou vychází z existujících komponent a směřuje k formování nových pojmenování, etymologie pátrá po historii a původu již existujících výrazů. Pochopení etymologie a znalost klasických základů (latina, řečtina) je dobrou pomůckou pro odhadování významu slov i mapování širších kulturních, jazykových i historicko-spoločenských souvislostí slova.

Kupříkladu anglické 'nurse' (zdravotní sestra) je odvozeno od latinského 'nūtrix' (zdravotní sestra), a to zase od latinského slovesa nūtrīre, které znamenalo 'živit, vyživovat'. Dodnes existuje v angličtině sloveso 'to nurse' (opečovávat, dělat někomu kojnou), které naznačuje zajímavé souvislosti této profese s humánním přístupem k pacientům a poukazuje na její pečující náplň.

Několik dalších příkladů etymologie (původu) slov užívaných ve zdravotnictví uvádí následující vzorek:

- Patient (= pacient) pochází z latinského přičestí slovesa 'pati' = 'trpět, snášet'. Z latiny tento výraz přešel do staré francouzštiny a od cca. 14. století z francouzštiny do angličtiny.
- Hospital (= nemocnice) pochází z latinského 'hospes' = 'hostitel' a nese myšlenku pohostinnosti. Výraz přešel do angličtiny opět přes francouzštinu. Okolo 13. století se začal užívat ve významu 'přístřešek pro potřebné', okolo roku 1540 je poprvé doložen ve významu 'instituce pro nemocné'. Srovnej české 'špitál'.
- Therapy (= terapie, léčba) pochází z řeckého 'therapeia' = 'léčení, uzdravování'. Výchozí sloveso 'therapeuein' doslova znamená 'pečovat o, starat se o'. Příbuzné 'therapon' znamená 'služebník, sluha'. Etymologie je i zde inspirující – vztah lékaře a sestry k pacientovi (=trpícímu) by měl být pečující a úslužný.

2.4.15 Vznik eponym

Pro zdravotnickou terminologii je typický hojný výskyt takzvaných **eponym**, tedy termínů odvozených od jmen objevitelů, vynálezců, osob úzce spojených s původem určitého předmětu (nástroje) či spojených s popisem konkrétního jevu (anatomické struktury, nemoci). Ob-

vykle se takto označují léčebné metody, chirurgické postupy, škály a dotazníky, nástroje a přístroje, anatomické části, některé nemoci (např. Alzheimer's disease = Alzheimerova choroba).

Přehled některých běžných medicínských eponym uvádí následující tabulka:

Anglické eponymum	Český překlad/popis
Addison's disease	Addisonova choroba (insuficience nadledvinek)
Apgar score	skóre dle Apgarové (ukazatel novorozenecké vitality)
Babinski sign	Babinského příznak (indikuje dysfunkci pyramidového systému)
Barrett's esophagus	Barrettův jícen (zúžení a metaplázie jícnu)
Beck's triad	Beckova triáda (trojice příznaků u perikardiální tamponády)
Billroth I	operace - antrektomie s gastroduodenostomií
Biot's breathing	Biotovo dýchání (sled hyperventilací a apnoe)
Carnett's test	Carnettův test (diagnostika břicha)
Chagas's disease	Chagasova nemoc (zoonóza)
Charcot's triad	Charcotova triáda (u roztroušené sklerózy či cholangitidy)
Chvostek's sign	Chvostekův příznak (u latentní tetanie)
Crohn's disease	Crohnova choroba (zánětlivé střevní onemocnění)
Daltonism	daltonizmus (barvoslepost)
Down syndrome	Downův syndrom (trisomie 21)
Ebstein-Barr virus	virus Epstein-Barr (EBV)
tetralogy of Fallot	Fallotova tetralogie (defekt septa, pulmonální stenóza...)
Foley catheter	Foleyho katétr
Gardner's syndrome	Gardenerův syndrom (familiální adenomatózní polypóza)
Gilbert's syndrome	Gilbertův syndrom (při hyperbilirubinémii)
Guillain-Barré syndrome	syndrom G.B. (akutní polyneuropatie)
Hansen's disease	Hansenova choroba (lepra)
Hanzalova virus	virus Hanzalové (jedno z českých eponym v angličtině, virus encefalitidy popsaný poprvé v Berouně)
Heimlich maneuver	Heimlichův manévr (při dušení)

Anglické eponymum	Český překlad/popis
Hippocratic fingers	Hippokratovy prsty (paličkovité)
Holter	Holterův EKG monitor
Jolly test	Jollyho test (k odlišení myasthenia gravis)
Kaposi's sarcoma	Kaposiho sarkom (druh nádoru)
Kegel exercises	Kegelovy cviky (k posílení pánevních svalů)
Koch's postulates	Kochovy postuláty (v mikrobiologii)
Kocher	Kocherovy klíšťky
Korotkoff sounds	Korotkovovy ozvy (mezi systolickým a diastolickým tlakem)
Leopold's maneuver	Leopoldův manévr (k určení polohy plodu)
Lewy bodies	Lewyho tělíka (u Parkinsonovy choroby)
Mantoux test	Mantouxova zkouška (na tuberkulózu)
Meckel's diverticulum	Meckelův divertikl (vrozená výchlíпка na tenkém střevě)
Ménière disease	Ménièreova nemoc (se závratěmi a sluchovými šelesty)
Munchhausen syndrome	Münchhausenův syndrom (předstírání symptomů, podle barona Münchhausena, který živě líčil smyšlené historky)
Occam's razor	Occamova břitva (teze o ekonomii myšlení, např. v diagnostice: entity a diagnózy se nemají množovat více, než je nutné)
Paget's disease (of breast)	Pagetova choroba (porucha kostní přestavby)
Pap smear	Papanicolaouův test (cytodiagnostický stěr děložního hrdla)
Parkinson's disease	Parkinsonova nemoc
Pickwickian syndrome	Pickwickův syndrom (podle postavy z knihy Charlese Dickense): hypoventilační syndrom u obezity
Purkinje cells	Purkyňovy buňky (neurony v oblasti mozečku)
Raynaud's phenomenon	Raynaudův fenomén (modrání a bolest prstů v chladu)
veins of Retzius	Retziovy žíly (v retroperitoneu)
Romberg test	Rombergův test (postojový test na léze míchy a mozečku)
duct of Santorini	Santoriniho vývod (přídavný pankreatický vývod)
Schwann's sheath	Schwannova pochva (neuronový obal)

Anglické eponymum	Český překlad/popis
Tourette's syndrome	Touretteův syndrom (tiková nemoc)
Trendelenburg's position	Trendelenburgova poloha (pánev ležícího pacienta uložena výše než hlava)
Usher's syndrome	Usherův syndrom (forma hluchoty se slepotou)
Valsalva maneuver	Valsalvův manévr (vagový manévr ke zrušení některých tachyarytmií a v diagnostice)
Virchow's triad	Virchowova triáda (predispozice k trombóze)
Wernicke's area	Wernickova oblast mozku (centrum rozpoznání řeči)
lines of Zahn	Zahnovy linie (červené a bílé pásy v trombu)

TABULKA 16 – Některá anglická eponyma

Za povšimnutí stojí výskyt některých českých jmen (Hanzalová, Purkyně).

2.5 Tvarosloví (morfologie)

Anglické tvarosloví je v současnosti mnohem **chudší** než bylo v historických dobách, kdy angličtina disponovala bohatým skloňováním a časováním. To zjednodušuje situaci pro ty, kdo si angličtinu chtějí osvojit, neboť u řady slov stačí zapamatovat si jeden jediný tvar. Na druhou stranu je potřebné naučit se systému tvoření pádů pomocí předložek a pochopit další dílčí oblasti fungování jazyka. V češtině je nutné zvládnout množství typů skloňování a časování, v angličtině jsou tyto podsystemy jazyka daleko jednodušší – ovšem složitost a bohatost jazyka včetně jeho nepravidelností se projevuje v jiných podsystemech.

Současný anglický jazyk disponuje v podstatě jen osmi různými zakončeními pro ohebné slovní druhy (předpony a přípony pro tvoření nových slov patří do jiné kategorie, u ohýbání se totiž na rozdíl od tvoření slov nemění význam ani slovní druh). Přehled těchto osmi zakončení je uveden v tabulce, další podrobnosti nalezne čtenář(ka) v dalším díle této studijní opory, kde jsou pojednány jednotlivé slovní druhy a jejich funkce.

	ZAKONČENÍ (morfém)	GRAMATICKÁ FUNKCE	PŘÍKLAD
PODSTATNÁ JMÉNA	-s	množné číslo (více než jeden)	doctors = lékaři
	's	přivlastňovací pád (patřící komu)	doctor's = lékařův
PŘÍDAVNÁ JMÉNA, vzácně PŘÍSLOVCE	-er	2. stupeň (větší míra vlastnosti)	bigger = větší
	-est	3. stupeň (největší míra)	biggest = největší

		vlastnosti)	
SLOVESA	-s	3. osoba jednotného čísla přítomného času prostého (on, ona, ono)	treats = léčí
	-ed	minulý čas pravidelných sloves	treated = léčil
	-en, -ed	příčestí minulé	chosen = vybrán
	-ing	příčestí přítomné	treating = léčící

TABULKA 17 – Tvaroslovná zakončení v angličtině (Volně podle Harris, 2012)

Podrobné vysvětlení jednotlivých tvarů přináší většina na trhu běžně dostupných **gramatických příruček a učebnic**. Čtenář(ka) může využít například následující tituly:

Brough, Sonia, Docherty, Vincent J. *Anglická gramatika: stručně a bezbolestně*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 188 s. ISBN 978-80-247-3425-5.

Crabbe, Gary, Guilds, Christopher, Soják, Stanislav. *Školní anglická gramatika: [základní gramatika pro žáky a studenty, s moderním přístupem k výuce, se stovkami příkladů]*. 2. vyd. Dubicko: INFOA, 2011. 159 s. ISBN 978-80-7240-475-9.

Činka, Libor. *Anglická gramatika bezbolestně i pro blondýnky*. 1. vyd. Praha: CETROS, 2009. 143 s. ISBN 978-80-904353-0-8.

Hais, Karel. *Anglická mluvnice*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 363 s. ISBN 80-04-24717-2.

Hoffmann, Hans G., Hoffmann, Marion. *Anglická gramatika: stručně a přehledně*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 176 s. ISBN 978-80-247-2288-7.

Hovorková, Martina. *Přehledná anglická gramatika*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2004. 174 s. ISBN 80-7238-310-8.

Hozlárová, Vanda, Molnár, Eugen. *Minilexikon anglické gramatiky*. 1. vyd. Praha: Infos, 1991. 160 s. ISBN 80-900526-1-4.

Malíř, František. *Anglicky za tři měsíce*. 1. vyd. Opava: Optys, 1991. 191 s. ISBN N/A.

Stevens, John. *Anglická gramatika jednoduše*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 175 s. ISBN 978-80-247-2289-4.

2.6 Slovní zásoba. Význam slov

Nauka o slovní zásobě (lexikologie) se zabývá tím, jak fungují slova jako celek se svým významem, jak se slovní zásoba vyvíjí, jaké existují vztahy mezi slovními jednotkami. I když 'slovo' je na první pohled všeobecně známý pojem, není snadné jej definovat. Obecně můžeme říci, že jde o jednotku slovní zásoby, která má svou formu a význam, skládá se z jednodušších jednotek (hlásky, slovtvorné a tvaroslovné jednotky – morfémy) a je schopna tvořit vyšší jednotky (vazby, věty). Slovo je zpravidla odděleno v písmu mezerami od okolních slov. Někdy je obtížné v českém i anglickém jazyce říci, zda se jedná o jedno slovo či více – například je možné psát 'ob den' i 'obden', v angličtině 'flower pot' i 'flowerpot' (=květináč).

Slovní zásoba angličtiny je velmi bohatá (řádově statisíce až milion slov a pevných sou-sloví). Průměrný uživatel pochopitelně používá jen zlomek tohoto repertoáru. Odhaduje se, že pro běžnou denní mluvu stačí asi 3-5 tisíc různých slov, podobný počet jich lze najít v jedněch průměrných novinách.

U mluvčích rozlišujeme pasivní a aktivní slovní zásobu. Pasivní slovní zásoba je soubor slov a spojení, která uživatel jazyka dokáže pochopit, když je čte nebo slyší. Aktivní slovní zásoba je soubor slov a spojení, která mluvčí sám dokáže aktivně používat. Odhaduje se, že pasivní slovní zásoba je několikrát rozsáhlejší než ta aktivní (cca. 3-6x).

Rozsah aktivní slovní zásoby osvojené běžným vysokoškolsky vzdělaným rodilým mluvčím, respektive čerstvým absolventem univerzity se odhaduje minimálně na 15 000 – 30 000 slov. Známý lingvista David Crystal však odhady posouvá až k 60 000 slov aktivní znalosti u vzdělaného vysokoškoláka. Shakespeare například užil ve všech svých dílech celkem asi 24000 různých slov (Crystal, 2003; Crystal, 2007)

Pro studující cizího jazyka mohou být tato čísla na první pohled poměrně vysoká, podle odhadů jazykovědce Ogdena (Černý, 1983) je však možné při účasti na odborné mezinárodní konferenci vystačit s pouhými 1000 slov. Ogden doporučuje, aby se člověk naučil cca. 850 obecných slov a 150 termínů daného oboru (například zdravotnického). Doporučuje přitom následující strukturu podle slovních druhů:

1. 600 obecných podstatných jmen (podstatná jména označují zpravidla čisté pojmy, které odkazují na různé předměty, osoby a jevy)
2. 150 obecných přídavných jmen (přídavná jména pomáhají upřesnit pojmy, uvést jejich vlastnosti)
3. 100 obecných sloves (slovesa potřebujeme k vyjádření činností, stavů, dějů)

4. 150 termínů (termíny jsou jedno- nebo víceslovná odborná pojmenování pro specifické skutečnosti v určitém oboru).

Medicínská a zdravotnická slovní zásoba v anglickém jazyce čítá desítky tisíc položek, kupříkladu nová vydání Dorland's Medical Dictionary obsahují definice více než 124 000 zdravotních termínů. Přitom nejsou započteny výrazy slangové, hovorové, tak jak je užívají sestry a lékaři v běžné denní praxi. Jen anatomická nomenklatura samotná čítá asi 8000 položek (Doležal, 2007, s. 18) Slovní zásoba lékaře v jeho odborném okruhu se dá odhadovat v řádu několika tisíců slov.

Důležitým rysem slovní zásoby je to, že jednotlivá slova jsou nadána určitým významem, který zpravidla mluvčí znají a který také definují slovníky. **Význam slova** se sice dotváří i kontextem (například věta „Ty jsi tak hodný.“ může v situaci, kdy se uplatňuje ironie, zcela obrátit význam slova 'hodný'), přesto má slovo určité významové jádro. Význam slova se různě vztahuje k významu jiných slov – podle toho rozlišujeme několik typů významových vztahů. Jejich znalost není jen teoretickou nebo jazykovědnou záležitostí – tyto vztahy totiž zcela zásadně ovlivňují naše myšlení (zároveň jsou ale jeho produkty) a náš kontakt s ostatními lidmi i uchopování skutečnosti. Je například známo, že různé jazyky různě nahlížejí na barvy a barevné spektrum – mají různé členění barev, obrazné užití jejich názvů apod. (Např. anglicky 'I'm feeling blue.' - doslova 'Cítím se modře.' - znamená ve skutečnosti 'Cítím se smutně.', 'Je mi smutno.')

Před pojednáním o významových vztazích je třeba si ujasnit, co vlastně je význam, popřípadě jaké druhy významu rozlišujeme. Na úrovni slov hovoříme o slovním významu. Ten se dá definovat jako taková charakteristika slovní formy, která jí propůjčuje schopnost odkazovat k určitým výsekům skutečnosti (Trask, 2007, s. 165) Vztah slova je spoluurčován postavením slova v celém systému jazyka a kombinováním slov v textu.

Základní významové vztahy:

1. **stejnost významu** (synonymie) – slova stejného významu (synonyma) jsou v jazyce běžná, i když obvykle jde o synonyma částečná (liší se určitou částí významu nebo emočním a stylovým příznakem, například – physician x doctor, čili 'lékař' x 'doktor'). V terminologické oblasti je snaha synonyma omezovat a pro jeden pojem užívat jeden termín, ne vždy je však tento požadavek splněn.
2. **protichůdnost významu** (antonymie) – slova opačného významu (antonyma) se buď vzájemně zcela vylučují (alive x dead = 'živý' x 'mrtvý') nebo označují dva póly (krajnosti) určité spojitě veličiny (slow x fast = 'pomalý' x 'rychlý').

3. **nadřazenost** (hyponymie) – slovo, které označuje obecnější pojem nadřazený jiným, užším pojmům, se označuje jako hyperonymum. Vztah nadřazených a podřazených slov má význam pro logické myšlení i úsudek v medicíně a ošetrovatelství, je rovněž významný pro budování terminologií a klasifikací. Příklad: termín 'health care worker' = 'zdravotník' je nadřazené slovům 'doctor', 'nurse' (= zdravotní sestra), 'nursing aide' (= ošetrovatelka) a dalším.
4. **podřazenost** (hyponymie) – slovo, které označuje užší pojem podřazený jinému pojmu, se označuje jako hyponymum. V příkladu v bodě 3. jsou 'doctor', 'nurse' a 'nursing aide' hyponyma k termínu 'health care worker'.

Synonyma, antonyma a podřazená a nadřazená slova se zpravidla liší svou formou (skladbou písmen a hlásek). Pokud však vyjdeme z jedné formy, můžeme rovněž najít významové alternativy – jde jednak o mnohovýznamová slova (například anglické sloveso 'set' má ve slovníku až 200 různých významů, české 'oko' například znamená nejen orgán zraku, ale také tvarem podobnou díru na punčoše, paví oko a další objekty), jednak o homonyma (slova, která se víceméně náhodou shodují ve své podobě (anglické 'tire' = 'unavit' ale také 'pneumatika', v češtině 'klik' může označovat tělocvičný úkon, nebo cvaknutí tlačítkem myši, přičemž význam spojený s počítačovou myší pochází z jiného zdroje než tělocvičný význam – má jinou etymologii).

Slova, která nemají úplně stejnou formu, ale jsou si podobná, přičemž nesou různý význam, označujeme jako **paronyma**. Protože paronyma se snadno stávají zdrojem omylů a záměny, je užitečné poučit se o jejich existenci ve zdravotnické terminologii i terminologii jiných oborů:

Anglické výrazy - paronyma	České ekvivalenty (často také paronyma)	Význam
meiosis	meióza	haploidní buněčné dělení
miosis	mióza	zúžení zornice
mitosis	mitóza	buněčné dělení nepohlavních buněk
ilium	ilium	kyčelní kost (os ilium)
ileum	ileum	kyčelník (tenkého střeva)
ileus	ileus	střevní neprůchodnost
pupil	pupila	zornička, oční zřítelnice
papilla	papilla	bradavčitý výběžek
papula	papula	kožní pupínek
papilloma	papilom	druh nezhoubného nádoru

perioperative	perioperační	probíhající při operaci
preoperative	předoperační	probíhající před operací

TABULKA 18 – Anglická paronyma v oblasti zdravotní péče

Slova poměrně často tvoří významové řetězce, například: prst (finger) – dlaň (palm) – zápěstí (wrist) – předloktí (forearm) – loket (elbow) – paže (upper arm) – rameno (shoulder, postup od distální části končetiny k proximální) a cykly: pondělí (Monday) – úterý (Tuesday) – středa (Wednesday) – čtvrtek (Thursday) – pátek (Friday) – sobota (Saturday) – neděle (Sunday).

Z uvedených vztahů vyplývá, že znalost významu je zásadní pro správné užívání terminologie, porozumění textů a sdělení, i tvorbu a stylizaci vlastních textů a promluv. O slovním významu se uživatel jazyka může poučit ve slovníku (pokud se s významem neseznámil v komunikaci, neodhadl jej z kontextu apod.) Slovníky zpravidla podávají význam ve formě různých definic, někdy kromě věcného významu komentují i význam gramatický (např., že 'and' = 'a' je souřadící spojka).

Běžné typy **definování významu** jsou následující:

- definování pomocí klasické definice (uvede se nejbližší vyšší pojem čili rod, a odlišující znaky: například Influenza = infectious illness caused by an orthomyxovirus and manifested by fever, headache, fatigue and cough. Chřipka = infekční onemocnění vyvolané orthomyxovirem a projevující se horečkou, bolestmi hlavy, únavou a kašlem.)
- definování pomocí výčtu (trilogy of Fallot = pulmonary valve stenosis, right ventricular hypertrophy, atrial septal defect, Fallotova trilogie = stenóza plicní chlopně, hypertrofie pravé komory, defekt síňového septa)
- definování pomocí synonym nebo antonym (ill = the opposite of healthy, nemocný = opak zdravého)
- definování opisem (St. John's wort = a well-known herb used to treat mild depression, třezalka = známá bylina užívaná k léčbě mírné deprese)
- definování původem (v etymologických slovnících).

2.7 Frazeologie

Frazeologie tvoří přechod mezi úrovní jednotlivých slov a úrovní vět. Frazeologické celky jsou ustálená spojení slov s osobitým významem a obvykle se mezi ně počítají sousloví (např.

české 'dát si šlofika'), idiomy (ustálená spojení, jejichž celkový význam nelze odvodit z významu jednotlivých složek – např. 'vzít nohy na ramena'), rčení ('spravedlivého nepálí'), přirovnání ('chytrý jako liška'), přísloví apod. Ve zdravotnické angličtině najdeme ve spisovném textu spíše víceslovné termíny než skutečné frazeologizmy, nicméně mluvený projev zdravotnických profesionálů či rozhovor s pacienty může frazeologizmy obsahovat častěji. Zajímavou skupinu idiomů tvoří takzvané 'body idioms', tedy idiomy vztahující se k částem těla a tělesným funkcím, neboť v jejich pozadí je často lidová moudrost a pozorování, které naznačují různé psychosomatické souvislosti (Ležet někomu v žaludku. = To be difficult to stomach. Cítit něco v kostech. = Feel something in one's bones. Zachránit si kůži. = Save one's neck/skin.)

2.8 Větná skladba – syntax

Anglická věta má zpravidla pevnější **pořádek slov** než česká. Je to dáno tím, že anglický jazyk nedisponuje téměř žádnými koncovkami skloňování a časování, a proto musí vztahy ve větě vyjadřovat jinak – například postavením větného členu mezi jinými. Anglické věty také mívají, obecně řečeno, menší množství čárek, neboť se mnohdy nepíše čárka před spojkami (but = ale, because = protože) apod. Přímá řeč a citace se dávají do uvozovek, podobně jako v češtině, ale tyto uvozovky bývají „horní“ i na začátku přímé řeči: "How old are you?", the doctor asked. = „Kolik vám je let?“, zeptal se lékař.

Obvyklé pořadí větných členů v anglické oznamovací větě je následující:

PODMĚT	PŘÍSUDEK		
PODMĚT	PŘÍSUDEK	PŘEDMĚT(Y)	
PODMĚT	PŘÍSUDEK	PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ (místa, času, způsobu)	
PODMĚT	PŘÍSUDEK	PŘEDMĚT(Y)	PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ (místa, času, způsobu)
PODMĚT	PŘÍSUDEK	DOPLNĚK (komplement)	

SCHÉMA 4 – Obvyklá skladba anglické oznamovací věty

Na rozdíl od české věty je podmět v anglické spisovné větě povinný: českému (*Já*) *jsem sestra*. odpovídá anglické *I am a nurse*. (*Já – jsem – člen – sestra*.)

Některé anglické časy tvoří otázky změnou slovosledu oproti oznamovací větě. (You have treated me. = Léčil jste mě. Have you treated me? Léčil jste mě?) - Bližší pojednání o časech je obsaženo v jiném díle této série studijních opor.

2.9 Textová a hypertextová vrstva

Anglické psané texty v oblasti zdravotních věd mají ustálenou formu, strukturu a styl – to platí zejména pro odborné články v lékařských, ošetrovatelských a příbuzných časopisech, ale i pro příspěvky na konferenci, příbalové informace léků a další žánry. **Styl odborných zdravotnických textů** můžeme charakterizovat pomocí některých typických vlastností, i když jejich míra bude záviset na konkrétním žánru:

- ustálená struktura (například Název článku/Title, Autoři/Authors, Shrnutí/Summary, Klíčová slova/Keywords, Úvod/Introduction, Cíle a metody/Goals and methods, Vzorek populace/Cohort, sampling, Průběh studie/Study, Výsledky/Results, Diskuze/Discussion, Závěr/Conclusion, Bibliografie/Bibliography)
- bohatý výskyt termínů (například 'cholelithiasis', 'cystic fibrosis' a tisíce dalších). Většina termínů se rekrutuje z podstatných jmen, případně spojení přídavného jména s podstatným. Menšinu termínů tvoří samostatná terminologická přídavná jména (např. asthenic = astenický) a slovesa (to ligate = podvázat (žíly)).
- logická větná stavba a návaznost (věty mají nejen pečlivě formulovanou vnitřní logiku, ale i tematickou vázanost s okolními větami)
- soudržnost a konzistence (text je kompaktní a používá se v celém jeho průběhu jednotná terminologie)
- právní obezřetnost (respektují se chráněné značky, citační normy, ohled k různým skupinám pacientů, přesnost informací, důkazová základna - evidence-base)
- pečlivá volba spojek, volba neutrálních spíše než hodnotících přídavných jmen
- vyhýbání se slangu, nespisovným termínům
- časté použití zkratk, přičemž zkratky, které nejsou obecně známé, jsou při prvním použití vysvětleny (např. PND = paroxysmal nocturnal dyspnoea = paroxysmální noční dyspnoe)

- použití tabulek, grafů, statistik
- typografická úprava respektující pravidla daného časopisu či nakladatele.

Kromě klasických tištěných textů se dnes běžně publikují odborné články a knihy v elektronické podobě. K jejich zvláštnostem patří takzvaná hypertextovost – tedy možnost propojení s jinými texty pomocí odkazů (linků) na www stránky, případně navázání na databáze, ilustrace a poznámky mimo hlavní stránku.

Existuje řada **elektronických zdrojů**, které jsou dostupné zdarma (viz níže), většina renomovaných odborných publikací je však placená, a to přes společenský požadavek široké dostupnosti nejnovějších odborných dat pro léčbu pacientů. K předním elektronickým databázím, kde jsou zveřejňovány plné texty (fulltext) článků a knih zejména v anglickém jazyce, patří: MEDLINE (okolo 1450 zdravotnických časopisů, přístup přes placené brány, např. http://www.proquest.com/en-US/catalogs/databases/detail/medline_ft.shtml), Science Direct (Elsevier Science, <http://www.sciencedirect.com/>), Medscape (průřezová databáze klinicky relevantních publikací, <http://www.medscape.com>) a SpringerLink (<http://www.springerlink.com/>). Přístup k části těchto zdrojů mívají zpravidla předplacené vysoké školy na svých počítačích, tak větší knihovny. Studenti se znalostí anglického jazyka mohou využít bohatství těchto zdrojů při psaní závěrečných prací i vlastním odborném rozvoji.

Bezplatné zdroje:

1. PubMed (abstrakty a starší plnotextové články z oblasti medicíny, čerpá zejména z databáze MEDLINE, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/>)
2. <http://www.racgp.org.au/library/freejournals> (výběr bezplatných zdravotnických časopisů)
3. <http://www.thelancet.com/journals/lancet/issue/current?tab=past> (výběr archivních čísel renomovaného lékařského časopisu The Lancet s audionahrávkami článků, vyžaduje registraci)
4. <http://www.freemedicaljournals.com/> (výběr časopisů, které jsou zcela bezplatné, nebo nabízejí bezplatné starší články po uplynutí 6-36 měsíců od publikace – back issues)
5. <http://www.biomedcentral.com/bmcnurs/> (ošetřovatelský časopis s volným přístupem)
6. <http://www.benthamscience.com/open/tonursj/openaccess2.htm> (ošetřovatelský časopis s volným přístupem).

Využití uvedených anglických textových databází a řady dalších, které jsou k dispozici na internetu či CD ROM, patří dnes k běžným dovednostem lékařů a sester, které se podílejí na výzkumu, může však rovněž obohatit osobní erudici a potažmo praxi běžných sester pracujících u lůžka, neboť zodpovědná a kvalitní péče o člověka, který je jim svěřen, vyžaduje dostatečné množství dostatečně kvalitních informací.

OTÁZKY

1. Uveďte, kterých sedm vrstev můžeme u anglického jazyka a řady dalších rozlišit.
2. Co je náplní fonetické a grafické roviny? Jaké jsou hlavní jednotky fonetické (zvukové) roviny?
3. Co je náplní morfologické roviny?
4. Čím se liší tvarosloví od slovtvorby? Uveďte všech osm zakončení, která užívá anglické tvarosloví a vysvětlete jejich gramatický význam.
5. Co je náplní lexikální roviny?
6. Co je náplní frazeologické a syntaktické roviny?
7. Co je to hypertext?
8. Jmenujte všechny způsoby tvoření slov uvedené v této studijní opoře. Vysvětlete podstatu každého z nich a uveďte příklad.
9. Definujte, co jsou to eponyma. Vysvětlete český význam následujících eponym a dohledejte základní biografické údaje o osobě, jejíž jméno je v nich použito: Apgar score, Biot's breathing, Crohn's disease, Heimlich maneuver, Pap smear, Parkinson's disease, Valsalva maneuver.
10. Jaký je rozsah pasivní a aktivní slovní zásoby běžného mluvčího? Kolik položek má anatomická nomenklatura?
11. Co je to význam slova? Jaké významové (a logické) vztahy mezi významy slov rozlišujeme? (Ke každému vztahu uveďte příklad.)
12. Jak se označují slova, která mají stejnou formu, ale odlišné významy? Jak slova, která mají podobnou formu a odlišné významy?
13. Uveďte pět způsobů definování významu. Jaké složky obsahuje klasická definice? Najděte příklad ve slovníku.
14. Vypůjčte si v knihovně tři gramatiky uvedené v oddíle 2.5 a porovnejte je. Která vám nejvíce vyhovuje a proč?

15. Uved'te alespoň čtyři obvyklá pořadí větných členů v anglické oznamovací větě. Čím se liší od české věty?
16. Zadejte on-line v časopise BMC Nursing (Biomedcentral) vyhledávání klíčových slov 'nursing student' (student/ka ošetrovatelství). Kolik výsledků jste našli? Který z nich se týká motivace ke studiu?

SHRnutí KAPITOLY

Kapitola 2 představuje průřez rovinami anglického jazyka a pomáhá lépe pochopit vztahy mezi částmi slov, slovy a větnými celky. Podrobněji se zabývá výslovností, slovní zásobou, jednotlivými způsoby tvoření slov a v neposlední řadě výstavbou slov s cílem pomoci čtenáři pochopit anglické termíny a výpovědi a jejich komponenty. Kapitola postupuje od nejmenších jednotek (hlásky) k jednotkám vyšším (věty, texty) a představuje východisko pro další gramatické přehledy a praktické stati v dílech 2, 3 a 4 této série opor.

SHRnutí STUDIjNÍ OPORY

Studijní opora Anglický jazyk 1 představuje obecný úvod k pochopení pozice anglického jazyka v obecné i zdravotnické komunikaci a pomáhá získat náhled na fungování jednotlivých složek jazyka. Seznamuje s vybranými jevy typickými pro zdravotnickou terminologii (eponyma, použití latinsko-řeckých kořenů, předpon a přípon, bohatý repertoár zkratk a další) s cílem poskytnout základ pro dešifrování dostupných odborných textů i produkci textů vlastních. Další předpoklady pro tyto komunikační dovednosti budou rozvíjeny v dílech 2, 3 a 4 této série opor.

POZNÁMKA: Následující glosář podává vysvětlení některých základních termínů vyskytujících se v této učební opoře.

bibliografie – seznam literatury (použité nebo doporučené)

dedukce – odvození, postup od obecného ke konkrétnímu

eponymum – pojmenování vzniklé podle osob nebo míst, které mají s daným předmětem úzký vztah (vynálezce, objevitel, autor prvního popisu, místo výskytu apod.)

etymologie – nauka o původu slov

fonetika – nauka o hláskách

frazém – víceslovná vazba s těsným propojením složek

gramatika – v užším smyslu tvarosloví a slovtvorba, v širším smyslu soubor pravidel fungování daného jazyka

idiom – ustálené slovní spojení, které nemá doslovný význam (např. 'mít srdce v kalhotách')

konverze – převod, přechod slova od jednoho slovního druhu k jinému

lexikální – týkající se slovní zásoby

lingua franca – společný jazyk

lingvistika – jazykověda

morfologie – tvarosloví (nauka o tvarech slov, jejich ohýbání – skloňování a časování, jejich výstavbě)

neologizmus – nový slovní tvar (uměle nebo spontánně vytvořený)

sémantika – nauka o významu

syntax – nauka o větné skladbě, větná skladba

POUŽITÁ LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE

- [1] ANDERSON, D. M., ed. *Mosby's medical, nursing, and allied health dictionary*. 6th ed. St. Louis: Mosby Company, 2002. 2134 p. ISBN 0-7234-3225-2.
- [2] CRYSTAL, D. *English as a Global Language*. 2nd ed. Cambridge: CUP, 2003. 212 p. ISBN 0-521-53032-6.
- [3] CRYSTAL, D. *Words, Words, Words*. 1st ed. Cary: Oxford University Press, 2007. 224 p. ISBN 0-1992-1077-2.
- [4] ČERNÝ, J. *Stručné dějiny lingvistiky III*. 1. vyd. Praha: SPN, 1983. 162 s. BN 17-276-83.
- [5] DOLEŽAL, A. *Lékařský slang a úsloví*. 2. vyd. Praha: Galén, 2007. 162 s. ISBN 978-80-7262-487-4.
- [6] HARRIS, R. A. *English Inflectional Affixes*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.arts.uwaterloo.ca/~raha/306a_web/EnglishInflectionalAffixes.pdf>.
- [7] FAWCETT, J. *Contemporary Nursing Knowledge*. Philadelphia: F.A.Davis Company, 2005, 2nd ed., 623 p. ISBN 0-8036-1194-3.
- [8] GUTIERREZ, K., QUEENER, S. F. *Pharmacology for Nursing Practice*. St. Louis: Mosby, 2003, 1st ed. 1222 p. ISBN 0-323-01911-0.
- [9] HAIS, K. *Anglická mluvnice*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 363 s. ISBN 80-04-24717-2.
- [10] HAIS, K., HODEK, B. *Velký anglicko-český slovník I., A-E*. 2. vyd. Praha: Academia, 1991. 755 s. ISBN 80-200-0065-8.
- [11] HAUSER, J. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980. 192 s., s. 32-33. BN 14-475-80.
- [12] HLADKÝ, J. *Nebojme se angličtiny*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1991. 114 s. ISBN 80-210-0360-X.
- [13] KAVKA, S. *Nástin dějin anglického jazyka*. 1. vyd. Ostrava: OU, 1993. 81 s. ISBN 80-7042-389-7.
- [14] LEECH, G., RAYSON, P., WILSON, A. *Word Frequencies in Written and Spoken English: based on the British National Corpus*. 1st ed. Harlow: Longman/Pearson, 2001. 320 p. ISBN 0582-32007-0.
- [15] *Mezinárodní klasifikace nemocí: mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decennální revize MKN-10*. 2. vyd. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 1993. 779 s. ISBN N/A.

- [16] NOVOTNÝ, I., DÍTĚ, P. Fotodynamická léčba nádorů trávicího ústrojí. In: Zavoral, M. a kol.: *Nové trendy v digestivní endoskopické diagnostice a léčbě*, s. 281-284. 1. vyd. Praha: Grada, 2000. 316 s. ISBN 80-7169-999-3.
- [17] PEPRNÍK, J. *Anglická lexikologie*. 1. vyd. Olomouc: UP, 1992. 192 s. ISBN nepřiděleno.
- [18] POŠTOLKOVÁ, B., ROUDNÝ, M., TEJNOR, A. *O české terminologii*. 1. vyd. Praha: Academia, 1983. 93 s. ISBN nepřiděleno.
- [19] POTTER, P. A., PERRY, A. G. *Fundamentals of Nursing*. St. Louis: Mosby, 2005, 6th ed., 1728 p. ISBN 0-323-02586-2.
- [20] SHAN, Y. M. *Medical English Terminology Tutorial*. Shanghai: Shanghai University of TCM Press, 2000. ISBN nepřiděleno.
- [21] TRASK, R. L. *Language and Linguistics. The Key Concepts*. 2nd ed. Abingdon: Routledge, 2007. 367 p. ISBN 978-0-415-41359-6.

PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON A POUŽITÝCH ZKRATEK

	Čas potřebný ke studiu		Cíle kapitoly
	Klíčová slova		Nezapomeňte na odpočinek
	Průvodce studiem		Průvodce textem
	Rychlý náhled		Shrnutí
	Tutoriály		Definice
	K zapamatování		Případová studie
	Řešená úloha		Věta
	Kontrolní otázka		Korespondenční úkol
	Odpovědi		Otázky
	Samostatný úkol		Další zdroje
	Pro zájemce		Úkol k zamyšlení

ZKRATKA	Popis zkratky
aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
ed.	edition (vydání)
ISBN	International Standard Book Number – Mezinárodní standardní číslo knižní publikace
p.	page (strana)
s.	strana
vyd.	vydání

Název: Anglický jazyk 1

Autoři: Mgr. Bc. Roman Adameczyk

Vydavatel: Slezská univerzita v Opavě

Určeno: Určeno posluchačům bakalářského oboru Ošetrovatelství

Povoleno:

Počet stran: 75

AA – VA:

Vydání: 1. vydání

Náklad:

Tiskárna:

Číslo publikace:

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou